

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Žižkovo náměstí 5, 771 40 Olomouc

Pedagogická fakulta
Katedra primární a preprimární pedagogiky

Diplomová práce

Žáci ve střídavé péči na 1. stupni základní školy

Pupils in share custody in primary school

Vedoucí práce
doc. PhDr. Irena Plevová, Ph.D.

Autor práce
Bc. Petra Vedrová

Olomouc 2024

Prohlášení studenta

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, uvádím v seznamu použité literatury a zdrojů.

V Olomouci dne

2024

.....

Bc. Petra Vedrová

Poděkování

Úvodem mé diplomové práce bych ráda poděkovala doc. PhDr. Ireně Plevové, Ph.D. za její věcné a odborné vedení. Okresním soudům za poskytnutí statistických údajů a soudcům opatrovnického oddělení za poskytnuté údaje. Děkuji vedení základních škol a pedagogům, kteří se vyjadřovali v empirické části k mé práci.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 Vymezení základních pojmů.....	8
1.1 Primární škola.....	8
1.2 Dítě v období mladšího školního věku	9
1.1.1 Vývoj dítěte v oblasti kognitivní, emociální i sociální na 1. stupni ZŠ ...	10
1.2 Potřeby dítěte.....	13
1.3 Socializace.....	13
1.3.1 Sociální aspekty	14
2 Rodina.....	16
1.4 Charakteristika rodiny.....	16
1.5 Typy a funkce rodiny	17
1.6 Vztahy rodičů a dětí.....	19
1.6.1 Rodina a postižené dítě	20
1.6.2 Rodič ve výkonu trestu.....	21
1.6.3 Rodina se závislým členem	22
3 Zákonná opatření a rozvod	23
3.1 Soudy	23
3.2 Rozvod	25
3.2.1 Právní rozvod.....	25
3.2.2 Psychorozvod.....	26
3.3 Porozvodová situace	26
4 Střídavá péče.....	29
4.1 Střídavá péče a legislativa.....	29
4.2 Střídavá péče v ČR	30

4.3	Střídavá péče v zahraničí	31
4.4	Zachování jedné školy	32
4.5	Střídání dětí v jednom bydlení	34
4.6	Intervaly střídavé péče	34
4.7	Vliv okolí – OSPOD, mediátor, psychologové	35
4.8	Dopady střídavé péče na děti	35
EMPIRICKÁ ČÁST		37
5	Výzkumné šetření.....	38
5.1	Základní vymezení a cíle výzkumného šetření	38
5.2	Operacionalizace	39
5.3	Výzkumný soubor.....	41
5.4	Využité metody a postup zpracování dat.....	41
5.4.1	Dotazník pro pedagogické pracovníky.....	42
6	Výsledky šetření.....	43
6.1	Informace poskytnuté soudy	43
6.1.1	Statistické údaje soudů.....	44
6.1.2	Dotazníkové šetření – soudci.....	45
6.2	Informace poskytnuté pedagogickými pracovníky.....	48
6.2.1	Dotazníkové šetření – pedagogičtí pracovníci.....	48
6.3	Shrnutí výzkumného šetření.....	60
ZÁVĚR.....		62
SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ		65
SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ		67
SEZNAM ZKRATEK		69
ANOTACE.....		70
SEZNAM GRAFŮ		71
SEZNAM PŘÍLOH		72

ÚVOD

Střídavá péče je fenomén dnešní doby. V dnešní společnosti se vyžaduje po partnerech, aby se stejnou měrou, podíleli na výchově a péči o dítě. Pokud se, ale partneři (rodiče) z nějakého důvodu rozcházejí, tak se stále hledají vhodné způsoby o péči o nezletilé dítě tak, aby byly zachovány jejich základní potřeby.

Toto téma se týká i prostředí školy, kde se dítě vyvíjí a jeho veškeré negativní zážitky se odráží v chování a prospěchu žáka.

Předmětné téma jsem si vybrala z důvodu, že ve školství se pedagogičtí pracovníci s těmito případy čím dál více setkáváme a je to v posledních letech trend. Mnohdy musí řešit situace, které jsou mimo jejich kompetence.

Tato práce by měla vnést do povědomí veřejnosti pohled na střídavou péči a její případné důsledky z pohledu pedagogických pracovníků. Bude podepřena statistickými údaji poskytnuty soudy o ukládání střídavé péče a dalších poznatků soudců opatrovnického oddělení.

Práce bude zahrnovat teoretické zmapování tématu: rodina, rozvod a případné uložení střídavé péče. Základem bude vysvětlení primární školy. Na základě teoretických poznatků poté práce bude zjišťovat trend ukládání střídavé péče za posledních pět let.

Hlavním cílem diplomové práce je prezentovat a popsat údaje pedagogických pracovníků a jejich zkušenosti se žáky ve střídavé péči. Zjistit a popsat údaje zjištěné ze statistik soudů a názoru soudců.

Cílem pro empirickou část je zjistit a popsat současný stav ukládání střídavé péče s možnými dopady na chování a školní výsledky.

Formulace hlavní výzkumné otázky zní: *„Jaké pohledy mají pedagogičtí pracovníci u žáků ve střídavé péči – jejich chování a školní výsledky s přihlédnutím k narůstající tendenci ukládání střídavé péče?“*

Dotazníkové šetření bylo zaměřeno na oblast Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Ve kterém byli osloveni soudy, soudci a pedagogičtí pracovníci vybraných škol napříč kraji.

Ve své práci vycházím ze zákonů, z odborných pedagogických publikací, článků a ze statistických údajů.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Vymezení základních pojmů

Diplomová práce se zabývá žáky ve střídavé péči na 1. stupni základní školy. Cílem pro teoretickou část je zpracovat téma střídavé péče vzhledem ke změnám ve společnosti. Během zpracování tématu je čerpáno ze statistických dat, odborné literatury a rešeršovaných článků.

V takto komplikovaných rodinných situacích, mezi které rozvod jednoznačně patří, může docházet k velmi vypjatým situacím a domluva mezi partnery často není možná. V těchto případech se poté k situaci vyjadřují i další instituce např. OSPOD nebo PMS.

Senát rozhodoval o zákoně na jaře 2011: „*Rozdílné názory poslanecké sněmovny a senátu vůči zákonu ukládajícímu soudům volit střídavou péči jako první variantu, tedy vynášet rozsudek mnohem častěji než dřív.*“¹

Z důvodu provázanosti tématu se školskými zařízeními, jsou zařazeny kapitoly, které vymezující základní pojmy používané v diplomové práci.

1.1 Primární škola

Primární škola je důležitý a základní krok pro každého z nás a je velmi důležité, aby kvalita této školy vhodným způsobem formovala osobnost dítěte. Je prvním stupněm základního vzdělávání, které je poskytováno dětem ve věku od 6 do 11 let. Vzdělávání v primární škole je rozděleno do 2 období a 5 ročníků. Je zaměřeno na základní vzdělávací oblasti: Matematika a její aplikace, Jazyk a jazyková komunikace, Člověk a jeho svět, Informatika, Člověk a svět práce, Umění a kultura, Člověk a zdraví. Žáci v těchto oblastech vybavuje klíčovými kompetencemi, vymezenými v RVP ZV: kompetence k učení, kompetence komunikativní, kompetence k řešení problémů, kompetence sociální a personální, kompetence občanské, kompetence pracovní a kompetence digitální.²

Žáci jsou v primární škole vyučováni primárně jedním učitelem. Důležitý je rovnoměrný rozvoj dětí ve všech oblastech a využití mezipředmětových vztahů. Pedagog je důležitým činitelem vzdělávání a výchovy v tomto stupni školy. Je kladen důraz na všeobecný přehled, odbornost, další vzdělávání ale i na jeho kreativitu a zájem

¹ TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Beckova edice právní instituty. V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-596-1 str. 34.

²RVP ZV - *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Online. Www.edu.cz. 2022. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcovy-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/#rvp-zs-2023>. [cit. 2024-03-26].

o povolání. Cílem primární školy je tedy rozvíjet základní předpoklady, které jsou důležité pro další vzdělávání i osobnostní rozvoj.

Klíčovou postavou ve vzdělávání na primárním stupni je učitel. Učitel je dle definice uvedené v Pedagogickém slovníku „jeden ze základních činitelů vzdělávacího procesu, profesionálně kvalifikovaný pedagogický pracovník, spoluzodpovědný za přípravu, řízení, organizaci a výsledky tohoto procesu. K výkonu učitelského povolání je nezbytná pedagogická způsobilost.“³ Pedagogickou způsobilostí se rozumí, že příslušná osoba získává potřebnou kvalifikaci pro výkon učitelské profese vysokoškolským studiem. Dobrým učitelem se nestáváme vystudováním vysoké školy, ale především jeho odborností, komunikativností, empatií, flexibilitou, inovativností, trpělivostí a organizačními schopnostmi. Dalšími klíčovými vlastnostmi je schopnost motivace žáků, zájmem o individuální potřeby a pokroky každého žáka a v neposlední řadě schopností poskytnout žákům zpětnou vazbu.

Podstatné je také vysvětlit a definovat pojem žák – zejména vzhledem k dalšímu zaměření práce na dítě v rodinném i školním prostředí. Role žáka ve vzdělávání se dá definovat jako osoba, a to především dítě nebo mladiství, který navštěvuje školu nebo vzdělávací zařízení na primární, střední nebo vyšší škole.⁴ Podle Školského zákona v České republice je věk nástupu na primární školu šest let. Věk žáků nastupujících na primární školu je dle Školského zákona v České republice šest let. Tento věk se ale může změnit v případě žádosti zákonného zástupce dle zákona 561/2004 Sb.⁵

1.2 Dítě v období mladšího školního věku

Dítě mladšího školního věku se připravuje na změny. S nástupem do školní docházky se u něj mění dosavadní způsob života. Získává nové informace a podstatnou měrou u něj přibývají povinnosti. Dítě v 1. a 2. třídě je konkrétní a nesamostatné. Získanými zkušenostmi a dalšími informacemi, které získává ve školském zařízení,

³ PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. Pedagogický slovník, s. 178.

⁴ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

⁵ Zákon č. 561/2005 Sb.: o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

se rozvíjí a vytváří si vlastní názor. Na konci mladšího školního věku začínají děti uvažovat v abstraktní rovině.⁶

1.1.1 Vývoj dítěte v oblasti kognitivní, emociální i sociální na 1. stupni ZŠ

Tato kapitola se věnuje vývoji dítěte v oblasti rozumové a emoční. Vývoj dítěte je komplexní proces, který zahrnuje různé fáze v několika oblastech: fyzické, kognitivní, sociální a emocionální. Zároveň s nástupem do primárního vzdělávání nastává v životě dítěte mnoho životních změn, na které různým způsobem reaguje.

Kognitivní vývoj se zabývá poznávacími schopnostmi dětí i dospělých, kterými získávají a rozvíjí vnímání, myšlení, učení, paměť a možnost řešení problémů.⁷

Vnímání začíná od narození a probíhá během celého života. Vnímáme především to, co je nápadné, zajímavé a potřebné. Skutečnost nevnímáme jako souhrn určitých objektů, ale nacházíme mezi nimi souvislosti a přikládáme jim hodnoty dle toho, jakou pro nás mají hodnotu. Mezi obecné vlastnosti vnímání patří předmětnost, celostnost, struktura a konstantnost. V útlém věku je vnímání omezeno na základní smysly, a to zrak, sluch, čich, chuť, kožní a kinetické vjemy. Poruchy vnímání jsou důsledkem smyslových klamů, a které mohou být doplňovány neúplnými podněty.⁸

Představivost je schopnost myslet a vytvářet názorné obrazy, zvuky, pocity a jiné vjemy. Představy mají nezastupitelné místo v našem životě. Představy lze rozlišovat dle smyslů. Nejčastější bývají zrakové a sluchové představy. Rozlišujeme i představy podle způsobu – pamětné a fantazijní nebo podle stupně – konkrétní a abstraktní. Představivost hraje důležitou roli v mnoha oblastech, a to umění, vědy a dalších. Rozvoj představivosti může vést k lepší schopnosti řešit problémy.⁹

Pozornost je zaměřenost a soustředěnost duševní činnosti na určitý objekt nebo děj. Dle F.Craika a R.S.Lockharta je pozornost „*mechanismus pozornosti spíše přerušením zpracování než samotným kognitivním procesem. Zpracování většiny informací probíhá většinou nevědomě automaticky, pokud jim člověk nevěnuje speciální pozornost.*“¹⁰

⁶ PAULÍK, Karel. *Základy vývojové psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-039-4.

⁷ tamtéž. s. 58.

⁸ PAULÍK, Karel. *Nárys obecné psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-283-1s. 22-23.

⁹ PAULÍK, Karel. *Nárys obecné psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-283-1.

¹⁰ HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x s. 446.

Myšlení a řeč jsou dva samostatné procesy, které se prolínají a doplňují. Procesy lidského myšlení a komunikace hrají důležitou roli ve všech aspektech života. Myšlení bývá nejvyšší poznávací proces a řeč je efektivní prostředkem dorozumívání. Vnitřní řeč liší od hlasité nebo psané řeči. Nerespektuje vnímané a známé skutečnosti, ale zahrnuje především smysl a význam a vzdaluje se od slovní formy. Myšlenkové operace lze členit na konkrétní, názorné a abstraktní. Kognitivní myšlení a řeč zahrnuje schopnost analyzovat, hodnotit a používat informace k řešení problémů.¹¹

Řešení problémů je proces, při kterém se jedinec snaží zvládnout běžné situace a problémy vyřešit navykklým způsobem chování. Při tom je třeba využít myšlenkové aktivity a hledat vhodné postupy při správném řešení. Důležité je identifikovat problém, poté následuje analýza problému, hledání možností řešení problému, vyhodnocení nejlepšího řešení, volba řešení, konkrétní kroky a je důležité zhodnotit, zda zvolený postup byl správný. Často se objevuje rozpor mezi známým a neznámým, což vede k negativnímu prožitku.¹²

Paměť je schopnost mozku uchovávat, zpracovávat a obnovovat informace. Bez paměti by nebylo možné orientovat se v prostředí, zaobírat se minulostí, přítomností a budoucností. Paměť jako proces bývá rozdělena na vštípení, uchování, zapomínání a reprodukci. Na vštípení a uchování si obsahu má vliv rozsah a složitost učící ho se, uspořádanost, srozumitelnost, důležitost, koncentrace a hlavně opakování. K procesu pamatování si patří i zapomínání. Druhy paměti rozlišujeme z různých hledisek, např. úmysl si zapamatovat – bezděčná a záměrná paměť, podle způsobu zapamatování si – logická a mechanická, podle délky udržení v paměti – krátkodobá a dlouhodobá a mnoho dalších.¹³

Emocionální vývoj se týká duševního projevu a prožívání dané situace. Jedinec rozvíjí schopnost rozpoznávat, vyjadřovat a poznávat sám sebe. Vhodně reagovat na své emoce a emoce svého okolí. Emoce projevujeme v raném dětství až do dospělosti. Emoce se vyznačují určitou kvalitou, intenzitou, hloubkou nebo dobou trvání. Dále se rozlišují různými emočními stavy – afekty, náladami, vášní a dalšími. Afekty jsou krátkodobé, nálady naopak časově delší a vášně se vyznačují jako dlouhodobé a intenzivní.

¹¹ PAULÍK, Karel. *Nárys obecné psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-283-1 s. 25..

¹²VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2012. Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1..

¹³ PAULÍK, Karel. *Nárys obecné psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-283-1 s. 29.

„W. Wundt rozlišil základní emocionální kvality vyjádřené polaritou: libost – nelibost, vzrušení – uklidnění, napětí – uvolnění.“¹⁴

Pokud se dokážeme vcítit do požívání druhého, nazýváme to empatií. K rozpoznávání emocí dochází již v útlém věku a zároveň dochází k jejich porozumění. Postupně se děti učí vyjadřovat své emoce prostřednictvím svých verbálních projevů. Učí se emocím porozumět a určité emoce ovlivnit svým chováním. Schopnost zvládat stres, řešit konflikty a učit se ovládat své emoce patří k regulaci emocí. K pozitivním emocím se řadí radost, touha, spokojenost, láska a k negativním emocím patří smutek, úzkost, strach, hněv. Rodiče, příbuzní, učitelé a jiné osoby mají důležitou roli v podpoře emocionálního vývoje dítěte.¹⁵

Sociální vývoj a změny ovlivňují v dnešní době každého z nás, každou změnu silně vnímáme. Sociální změny se týkají různých oblastí a bývají záměrné, nezáměrné a v některých případech i nechtěné. Změna v rodinném prostředí – nemoc, vztahy v rodině, škola i kamarádi zasahuje do života dítěte. Změny z hlediska sociálního systému rozlišujeme na endogenní (vnitřní) – postupný vývoj, inovace nebo exogenní (vnější) – vyvolané působením sociálního systému např. ovlivňování, napodobování, přebírání kulturních prvků, rozvojem technologií. K hlavním oblastem změn můžeme řadit změny vzájemného působení jednotlivců na každodenní život a další životní dráhu. Na přírodní a ekologické změny ovlivňující naše okolí i nás. Změny v oblasti ekonomických vztahů a dalších. K některým změnám může docházet postupně (dlouhodobě) nebo radikálním. Vývoj těchto změn neprobíhá stejným tempem. Jakákoliv změna může být zdrojem rozporů a napětí a ovlivňovat nejen společnost, ale i jednotlivce. Každý se s jakoukoliv změnou vyrovnává dle svých možností a schopností.¹⁶

Vývoj každého dítěte je individuální a může být ovlivněn mnoha faktory. Mezi nejdůležitější faktory patří genetika a prostředí. Je důležité na 1. stupni sledovat a podporovat každý aspekt vývoje dítěte, aby mohl dosahovat svého plnohodnotného rozvoje.

¹⁴ PAULÍK, Karel. *Nárys obecné psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-283-1 s. 33.

¹⁵ tamtéž s. 33.

¹⁶ ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-290-4.

1.2 Potřeby dítěte

Potřeby dítěte patří k nejdůležitějším požadavkům péče o dítě. V různých fázích dítěte se tyto potřeby mění. Jestliže jsou tyto potřeby neuspokojeny, může být vývoj dítěte narušen. Základní potřeby lze členit na několik okruhů. Tyto okruhy jsou však vzájemně propojeny či podmíněny.

Dělení potřeb:

- Biologické – tyto potřeby se týkají výživy, uspokojování hygienických požadavků, stimulace dítěte a preventivní a kurativní péče.
- Psychologické – potřeba jistoty, potřeba smysluplného světa a potřeba náležitého přívodu podmětů, potřeba vlastní identity a potřeba otevřené budoucnosti.
- Sociální – potřeba lásky a bezpečí, potřeba přijetí dítěte.
- Vývojové – tyto potřeby se mění v čase a souvisí s růstem a vývojem dítěte.¹⁷

1.3 Socializace

Předchozí podkapitola rozebírala mj. změny v emocionálním a sociálním vývoji dítěte v období mladšího školního věku. Proto je nyní zařazena samostatná podkapitola socializace. Proces socializace je definován dle Sociologického slovníku jako: „*Proces, kterým se jedinec začleňuje do sociální skupiny, přičemž si osvojuje normy ve skupině panující, její hodnoty, učí se sociálním rolím spojeným s určitými pozicemi a dalším dovednostem a schopnostem.*“¹⁸

Můžeme se setkat s několika typy socializace, a to anticipující, genderovou, záměrnou nebo nezáměrnou.

Socializace anticipující je zaměřena na přebírání postojů a hodnot nějaké skupiny jedincem. Jedinec předvídá nebo se připravuje na sociální normy a očekávání, která budou hrát roli v jeho budoucím chování nebo sociální situaci.¹⁹

Socializace genderová je proces, během něhož si jedinec vnitřně osvojuje a přijímá sociální normy, očekávání a role spojené s pohlavím ve společnosti. Tento proces začíná od raného dětství a pokračuje po celý život. Prvky této socializace mohou zahrnovat

¹⁷ HEIDEROVÁ, Hana. *Potřeby dítěte*. Online. <https://intime.upol.cz>. 2020. Dostupné z: <https://intime.upol.cz/wp-content/uploads/2020/11/prezentace-pece-o-dite.pdf>. [cit. 2024-04-01].

¹⁸ JANDOUREK Jan. *Sociologický slovník*: Portál, 2001, s. 288. ISBN 80-7178-535-0.

¹⁹ ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-290-4.

rodinné očekávání, hračky a aktivity, vzdělávání, média a v neposlední řadě vztahy s vrstevníky. Genderová socializace může mít vliv na to, jak jednotlivci vnímají sami sebe v rámci společnosti a jak se chovají v různých situacích. Je také důležitým faktorem v otázkách rovnosti pohlaví a úsilí o odstranění genderových stereotypů.

Socializace záměrná a nezáměrná se vzájemně prolíná. Záměrná je působení na jedince aktivně, kdy se učí normy, hodnoty a dovednosti ve společnosti, a to prostřednictvím školy nebo pracovního prostředí. Nezáměrná socializace zahrnuje neplánované interakce a učení se během života v prostředí, kde vyrůstá – vliv rodičů a další situace, kdy dítě pozoruje své okolí a začleňuje se do společnosti.²⁰

1.3.1 Sociální aspekty

Sociální aspekty se týkají interakcí, mezilidských vztahů, komunikace, sociální normy, kulturní rozmanitosti, struktur a hierarchií a sociálních institucí. Tyto aspekty jsou důležité pro pochopení hodnot, očekávání, chování a kultury v dané společnosti.

Jedinec nežije izolovaně, ale je součástí sociálního útvaru, např. rodiny, společnosti, pracovního kolektivu a jiných.

Sociální pozice je místem, kde jedinec zaujímá své místo v sociální skupině – pozice dítěte ve škole (třídní šašek, šprt, kápo, outsider). Tato pozice může být připsaná nebo vrozená, kterou jedinec získává bez vlastního přičinění. Dále získaná, kterou lze dosáhnout vlastní vůlí nebo schopnostmi. Jedinec zaujímá více sociálních pozic, neboť se jeho pozice mění v rodině, ve škole, ve sportovním týmu a dalších. Děti ve škole bývají zakřiknuté, ale doma jsou tzv. „neřízenými střelami“ a naopak.

Sociální role je způsob jednání v konkrétní sociální pozici. V každé sociální pozici se očekává od jedince nějaké chování podle určitých pravidel – chování nutné, žádoucí, přípustné a nepřípustné. Okolí vnímá chování v rozporu s očekáváním a jsou zde uplatňovány prostředky sociální kontroly. Pokud jedinci dodržují požadovaná pravidla, dochází naopak k odměnám (uznání, obdiv, pochvala).²¹

Nová role znamená přijetí nebo začlenění do nové pozice. Role můžeme chápat jako očekávání nebo jako jednání. Sociometrické vymezení rolí podle Jakoba Levy Morena, a to role vůdce (ovlivňuje ostatní jedince), role hvězdy (vůdce z hlediska oblíbenosti), role černé ovce (nesympatický, lhostejný jedinec ve skupině), role alfy

²⁰ ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-290-4.

²¹ ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-290-4.

(nejaktivnější neformální vůdce), role bety (jedinec se znalostmi prospěšný skupině), role gamy (pasivní člen skupiny), role omegy (vymyká se svým chováním, schopnosti a dovednostmi).²²

Nový vztahy jsou významnou součástí lidského život a mají vliv nejen na jedince, ale i kolektiv. Vztahy se příchodem dalšího jedince mohou i změnit. „*Vztah příčinné souvislosti mezi dvěma jevy, ke kterému nutně dochází za stejných podmínek. Jedna příčina může mít více následků a jeden následek může být způsoben různými příčinami.*“²³

Sociální komunikace je zaměřena na komunikaci jedince s dalším jedincem nebo sociálními skupinami a procesu vzájemného porozumění. V komunikaci musí dojít k určitému výsledku sdělení. Komunikace dle různých kritérií můžeme rozlišit na verbální a neverbální, přímou a nepřímou (face to face), intrapersonální (vede ji jedinec sám), interpersonální (ve dvojicích nebo ve skupině), veřejná (řečník x publikum). Jiným typem je komunikace pedagogická, která je zaměřena na splnění výchovně-vzdělávacích cílů.²⁴

²² SEKERA, Julius. *Teze ze sociální psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-251-3.

²³ JANDOUREK Jan. *Sociologický slovník*: Portál, 2001, s. 121. ISBN 80-7178-535-0.

²⁴ ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-290-4.

2 Rodina

Další kapitola teoretické části diplomové práce je věnována tématu rodiny, jako stěžejnímu tématu pro pochopení problematiky.

Rodina je nepostradatelnou a těžko nahraditelnou pro děti, dospívající i pro dospělého člověka. Rodina rozvíjí osobnost dítěte a má možnost rozvoj a chování dítěte do jisté míry ovlivnit. S tradiční rodinou složenou z otce, matky a biologických dětí a tento svazek by měl být uzavřen manželstvím. Manželství poskytuje stabilitu a bezpečné prostředí pro děti.²⁵

V minulosti rodina vycházela z tradičních a konzervativních hodnot. Muž zastupoval v rodině roli, která ji finančně zaopatřovala a žena se starala o domácnost a výchovu dětí. V současné době se hodně rodin oddálila od tradiční rodiny a začaly se měnit role v ní. Mnoho žen zastává názor, že by měla být rovnoprávnost mužů a žen. Muž by se měl více zapojovat do domácích prací spojenými s výchovou dětí. Tyto formy rodiny jsou důkazem toho, že se společnost vyvíjí a přizpůsobuje se různým moderním potřebám.

Kulturní a společenské postavení ovlivňuje i roli v rodině. Moderní rodiny jsou různorodé a hodně lidí nachází své štěstí v různých formách rodinného života. V současné době je důležité respektovat různé cesty, kterými se lidé dají. Společnost se k různým typům rodin staví různorodě.²⁶

1.4 Charakteristika rodiny

Rodina je sociální skupina, která se skládá z osob spojených vzájemnými vztahy. Hodnoty získané v rodině jsou velmi důležité a některé se předávají z generace na generaci. Rodina rozvíjí osobnost dítěte a má možnost ovlivnit rozvoj a chování dětí. Charakteristika rodiny zahrnuje vzájemné vztahy, společné bydlení, různorodost rolí, podporu a péči, sociální reprodukci, adaptabilitu, komunikaci a také rituály a tradice. Celkově lze říci, že rodina hraje důležitou roli v sociálním, ekonomickém a emocionálním rozvoji jednotlivců.²⁷

²⁵ VEDROVÁ, Petra. *Závěrečná práce – Rozvod, střídavá péče a vliv na dítě*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2014/2015.

²⁶ MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

²⁷ VEDROVÁ, Petra. *Závěrečná práce – Rozvod, střídavá péče a vliv na dítě*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2014/2015.

1.5 Typy a funkce rodiny

Existují různé typy rodin a každá plní různé funkce v závislosti na kulturní, sociální a ekonomický kontext. Kulturní funkce rodiny je neoddělitelnou součástí společnosti. Formuje hodnoty, tradice a chování členů rodiny. Rodina slouží k předávání kulturních tradic, náboženství, jazyka a morálních hodnot. Další důležitou kulturní funkcí je uchování historie a rodinných příběhů.²⁸

Sociální vliv rodiny je obrovský. Rodina je prvním místem, kde se děti učí sociálním dovednostem, hodnotám a normám. Formují se tím vztahy a interakce a ty ovlivňují způsob, jakým se jedinec prezentuje ve společnosti. Rodina poskytuje dětem prostor k učení se sociálními dovednostmi, empatií a komunikací.

V ekonomickém kontextu hraje rodina důležitou roli jako základní ekonomická jednotka ve společnosti. Rodiny mají významný vliv na ekonomiku státu a jsou ovlivňovány politickými a ekonomickými podmínkami ve společnosti. Pro rodiny je důležitá finanční stabilita, podpora a zabezpečení, hospodářská aktivita nebo dědění majetku.²⁹

Základní funkce rodiny:

- **biologicko – reprodukční** – zaměřeno na reprodukci a vznik nového potomstva s několika klíčovými aspekty, a to rozmnožování, těhotenství a porod, péče o novorozence a děti, výchova a vzdělávání.
- **materiální** – je důležitá pro zajištění základních potřeb rodiny, mezi které patří zajištění potravy, přístřeší, oblečení, finanční podpora, zdravotní péče, vzdělání
- **výchovnou** – je jednou z nejdůležitějších aspektů rodinné interakce. Formuje osobnost, chování, hodnoty a dovednosti jednotlivců v rodině.
- **emocionální a ochranná** – jedná se o prostředí, ve kterém se jednotlivci vyvíjí a rodina pro ně představuje bezpečí a podporu.³⁰

Tradiční a moderní rodina

Tradiční rodina i moderní rodina se navzájem neliší primární formou, ale vnějšími charaktery. Vnitřní podoba, charakteristika rodinných vztahů a způsob života ovlivňuje dítě ve společnosti.³¹

²⁸ STŘELEČ, Stanislav. *Kapitoly z rodinné výchovy*. 1992. Fortuna Libry. ISBN 80-85298-84-8.

²⁹ časopise Nový prostor, č.606, International Network of Street Papers, Praha, 2023. ISSN 1213-1911. str. 20-21.

³⁰ STŘELEČ, Stanislav. *Kapitoly z rodinné výchovy*. 1992. Fortuna Libry. ISBN 80-85298-84-8.

Dítě pozoruje a napodobuje způsoby chování svých nejbližších. Rozvíjí jeho citovou sféru a uspokojuje jeho potřeby. Mezi základní úkoly rodičů patří uspokojení primárních potřeb dítěte a další.³²

Rodinný systém se skládá z několika podmnožin, z kterých je nepodstatnější manželský (partnerský) pár, rodič – dítě a sourozenci. Každý člen rodiny má nezastupitelnou funkci. Příchod dítěte je pro partnery životní zkušenost, ale toto období je náchylné ke krizím. V sourozeneckém vztahu se děti učí spolupráci, vzájemné podpoře a komunikaci.³³

Rodiny mohou mít různé formy a typy v závislosti na ekonomický, sociokulturní a demografický faktor. Zde jsou uvedeny některé typy rodin.

Smíšené rodiny

Když se dají dohromady dva rozvedení lidé a společně vytvoří větší rodinu, nazýváme jí rodinou smíšenou. Je třeba velká tolerance a ohleduplnost, neboť se může objevit mnoho rozdílných názorů, návyků a zvyklostí. Pokud ovšem všechno toto funguje, je to velká výhoda. Dítě pokud je na danou situaci připraveno a respektuje rozhodnutí svých rodičů, dokáže lépe spolupracovat a komunikovat se svým okolím. Mohou nastat situace, na které je pak dítě připraveno. Ví, že v mnoha případech na to není sám, že rodina bude jeho oporou. Ovšem rozdílné názory mohou u některých dětí vyvolat uzavření se do sebe. A mohou nastat problémy, kterých si třeba početnější rodina nemusí ani všimnout.³⁴

Rozšířené rodiny

Rozšířené rodiny byly a jsou u nás běžné. Stavěly se a staví dvougenerační domky. Výhodnou je, že děti vidí a mají vzor ve svých rodičích, jak se starají o své rodiče, komunikují spolu a pomáhají si navzájem. Někdy to ovšem není výhodou, když mezi členy rodiny dochází k odlišným názorům a následným konfliktním situacím. Proto není špatné, aby prarodiče bydleli nedaleko a děti měly k nim blízko. V dnešní době pracují rodiče a často i prarodiče, neboť se zvýšil věk odchodu do důchodu. Je vidět, že prarodiče jsou unavení a potřebují sami načerpat energii. Prarodiče odcházejí do důchodu a jejich vnoučata už mají např. 12 let a už je tak často nenavštěvují.³⁵

³¹ Základy sociologie rodiny, PhDr. Jaroslava Mišíková, CSc., ISBN 80-7042-291-2

³² WOLF, Jiří. *Vliv rodiny na rozvoj osobnosti člověka*. Online. Rodiče a jejich děti. Dostupné z: <https://www.rodice-a-deti.cz/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>. [cit. 2024-03-26].

³³ SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2001. Portál, 2021. ISBN 80-7178-559-8 s. 25-26.

³⁴ časopise Nový prostor, č.606, International Network of Street Papers, Praha, 2023. ISSN 1213-1911. str. 20-21.

³⁵ časopise Nový prostor, č.606, International Network of Street Papers, Praha, 2023. ISSN 1213-1911. str. 20-21.

Rodiny s jedním rodičem

Rodina s jedním rodičem je velmi častá. Dochází k rozvodům nebo partneri se nepohodnou a odchází od sebe. Takových dětí je v současné době v ČR jedna třetina. Mnoho rodin mívá před rozchodem spory a hádky, které mají vliv na psychiku nejen partnerů ale především dítěte. Dítě je nejisté, obává se, má strach, může mít pocity úzkosti, vztek. Někteří se snaží mít dítě ve výhradní péči a starat se o něj sami bez partnera, ale to není jednoduché a je to finančně náročné.³⁶

Funkce rodiny je rozmanitá a zahrnuje sociální podporu, sociální výchovu, ekonomickou podporu, reprodukci, vzdělávání, sociální kontrolu a v neposlední řadě emocionální podporu. Každá rodina využívá jiné funkce a je jen na ní, jaké funkce přizpůsobí svým specifickým potřebám a hodnotám.³⁷

Dále lze rodinu dělit dle funkčnosti:

- **funkční rodina** – zajištěn zdraví a dobrý vývoj dítěte, rodina řeší efektivně problémy a konflikty.
- **problémová rodina** – částečně narušena jedna z funkcí, ale vývoj dítěte není narušen, problémy jsou řešeny lidmi zvenčí (např. nezaměstnanost obou rodičů).
- **dysfunkční rodina** – vývoj dítěte je v této rodině ohrožen, rodina není schopna problém zvládnout a jsou řešeny institucemi zvenčí (patologické jevy, rodina alkoholiků a další).
- **afunkční rodina** - rodina je zcela nefunkční, zdraví a vývoj dítěte je ohrožen, zásah odborníků – Policie ČR, OSPOD, PMS, soudy. V těchto rodinách často dochází k týrání, zneužívání, násilí, trestné činnosti nebo zanedbání péče.³⁸

1.6 Vztahy rodičů a dětí

Vztahy mezi rodiči a dětmi jsou velmi důležitým prvkem při vývoji jedince. Kvalitní a podporované vztahy mají velmi dobrý vliv na emocionální, sociální a psychickou pohodu dětí. Otevřená komunikace v rodině, respekt a ohleduplnost jsou

³⁶ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 122. ISBN 978-80-262-0697-2.

³⁷ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 122. ISBN 978-80-262-0697-2.

³⁸ *Psychologie rodiny*. Online. Psyché, 2023. ISBN SBN 978-80-247-4122-2. [cit. 2024-03-25].

základními pilíři zdravých rodinných vztahů. Rodiče nebo partneři hrají významnou roli při dodávání sebevědomí, učení se a získávání hodnot života. Patří mezi to i vyrovnávání se s životními úskalími.

Jaké jsou vztahy rodičů a dětí v rodinách? Kvalita vztahů rodičů a dětí se postupem času může měnit z důvodu vývojová stadia rodiny nebo i dříve. Mezi partnery (rodiči) může dojít k neshodám, změnou názorů, nevěrou, ztrátou zaměstnání a také nemocemi. Životní situace jsou velmi složité nejen pro dospělé, ale ovlivňují i psychickou pohodu dětí. Děti velmi vnímají hádky a neshody v rodině.³⁹

V případě dítěte ohroženého životními podmínkami je třeba situaci v rodině prověřit a následně dostávají podnět příslušné instituce. Adekvátní reakcí je životní podmínky dítěte zlepšit a umístit dítě do náhradního prostředí.⁴⁰

Rodina a různé životní situace jsou popsány níže. Tyto situace jsou rozebrány v následujících podkapitolách. Tyto situace byly vybrány z důvodu zapojení státních institucí do problematiky těchto rodin a tímto jsou podrobněji zmapovány. A jsou rozebrány podrobněji, neboť v těchto situacích je sociální i citová zátěž na členy rodiny významně vyšší a může častěji docházet ke konfliktním situacím, čímž se zvyšuje riziko rozvodu.

1.6.1 Rodina a postižené dítě

Jak se zachovávají rodiče, když se jim narodí postižené dítě? Pro matku je to velký šok, ale v mnoha případech najde v sobě sílu a o dítě se stará. Devět měsíců těhotenství vytvoří mezi matkou a dítětem pouto. U otců je to trochu jiné, uvědomují si, že se jim narodilo dítě, ale je to pro ně velký zásah a v mnoha případech na tuto roli nejsou připraveni.⁴¹

Narozením postiženého dítěte dochází v rodině a jeho blízkém okolí k šoku z dané situace. Rodina i její blízcí vyhledávají v mnoha případech kvalitní podporu a odbornou pomoc. Pokud se jedná o postižení představující velkou pečovatelskou zátěž pro toho, kdo se o dítě stará, např. autistické dítě, dítě s omezenou pohyblivostí a další, přibývá k rodičům i rehabilitační pracovník, zdravotníci a další. Postižené dítě značnou měrou změní styl života členů rodiny, který byl doposud. O postiženého člena rodiny se většinou

³⁹ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 122. ISBN 978-80-262-0697-2.

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, ISBN 978-80-262-0697-2.

⁴¹ tamtéž, s. 99.

stará matka, která z tohoto důvodu přichází o práci, plně se věnuje péči o postižené dítě. Po určitém čase se dostavuje u matky stav únavy, vyčerpání, stereotyp při péči o takové dítě. Narození postiženého dítě dochází časem k rozpadu rodiny. Nejčastějším důsledkem je upnutí se na dítě a málo času na ostatní členy rodiny. Po rozpadu rodiny (vztahu) se o postižené dítě stará matka.⁴²

V tomto případě většinou dochází k uložení výlučné péče – nejčastější forma úpravy péče o dítě. Dítě je svěřeno do výlučné péče jednoho z rodičů. Někdy rodiče s výlučnou péčí nesouhlasí, protože se domnívají, že přijdou o svá rodičovská práva. Práva rodičů však zůstávají zachována ve stejném rozsahu. Oba rodiče společně rozhodují o záležitostech týkajících se dítěte.⁴³

1.6.2 Rodič ve výkonu trestu

Jak vnímají děti, že rodič je ve výkonu trestu? Působí absence jednoho z rodičů v rodině? Vyhledávají tyto rodiny odbornou pomoc?

Ztráta kontaktu s rodinou, narušení vazeb mezi partnery a dětmi, případná ztráta zaměstnání, to vše má vliv na druhé. Reakce dětí může být různá, vše záleží na vztazích s rodinnými příslušníky. Děti, které mají dobrý vztah s rodiči, jejich uvěznění snášejí velmi špatně, mohou se cítit bezmocní a zmatení. Pokud je někdo uvězněn ve výkonu trestu, může to mít velký vliv na finanční situaci rodiny. Rodina se dostane i do takových finančních problémů, kdy přichází o možnost hrazení bydlení a dochází ke stěhování. Veškeré změny působí na děti špatně. Děti trpí depresemi, pocitem viny, nízkým sebevědomím, uzavíráním se do sebe nebo naopak vyhledávající party a měnící svůj dosavadní postoj k rodině. To mívá i negativní vliv na školní povinnosti, zhoršení se v prospěchu a kázni.⁴⁴

Stejná situace nastává při propuštění dospělého z výkonu trestu do běžného způsobu života. Problémy, které rodina řešila před uvězněním, byly obtížné. Rodina může být v jiné etapě svého vývoje a propuštění osoby z výkonu trestu může narušit opět její chod. Propuštěná osoba (rodič) se snaží vrátit zpět do běžného života, a to takového,

⁴² MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 102. ISBN 978-80-262-0697-2.

⁴³ ŠENKÝŘ, Martin. *Formy péče o dítě - výlučná, společná nebo střídavá?* Online. <https://www.msadvokat.cz/clanky/>. 2021. Dostupné z: <https://www.msadvokat.cz/l/formy-pece-o-dite-vylucna-stridava-nebo-spolecna/>. [cit. 2024-03-27].

⁴⁴ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 115. ISBN 978-80-262-0697-2.

jaký byl předtím. To může mít za následek neshody a napětí a následně dochází ke krizi mezi partnery.⁴⁵

1.6.3 Rodina se závislým členem

Dospělý rodinný příslušník závislý na alkoholu nebo drogách může být pro zbývající členy rodiny velmi nebezpečný stav. Závislost na alkoholu nebo drogách vyvolává agresivní chování vůči partnerovi nebo dětem. Fyzické nebo psychické napadání má negativní vliv na blízké i okolí. „Závislost nepříznivě ovlivňuje psychický, fyzický i sociální vývoj dítěte.“⁴⁶ Závislý člen rodiny nevnímá potřeby dítěte a tento často strádá. V mnoha případech dochází k rozchodu partnerů nebo odebrání dítěte do dětského domova nebo náhradní rodiny.

Partnerství nebo manželství je velmi komplikovaný vztah mezi partnery. Společné soužití bývá často narušeno rozdílnými názory, závislostmi jednoho z partnerů, finanční problémy, nemocemi a dalšími negativními vlivy. Spory a hádky mezi partnery mají velký vliv na chování dětí. Občasné konflikty nejsou na školu, ale mohou tzv. „vyjasnit situaci“, která nastala. Pokud jsou spory a hádky dlouhodobého charakteru, vzniká problém, který by měl být vyřešen. V mnoha případech partneři vidí pouze jejich problém, nedokáží se vcítit do situace, kterou prožívají děti. Často si myslí, že děti tyto situace zvládnou, že jsou ještě malý a mnoha věcem nerozumí.⁴⁷

Se svými problémy se můžeme obrátit na odborníky, kteří nám mohou pomoci při impulzivních jednáních, pokládat nám otázky tak, abychom se dokázali na situaci podívat i z jiné strany. Je lepší spor vyřešit a nemít v hádce poslední slovo, resp. jít si za svou pravdou. Některé spory a hádky však nelze vyřešit a dochází k rozchodu a následnému rozpadu manželství.⁴⁸

⁴⁵ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 118. ISBN 978-80-262-0697-2.

⁴⁶ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 121. ISBN 978-80-262-0697-2.

⁴⁷ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 121. ISBN 978-80-262-0697-2.

⁴⁸ MATOUŠEK, Oldřich. PAZLAROVÁ, Hana.a kol. *Podpora rodiny*: Portál, 2014, s. 121. ISBN 978-80-262-0697-2.

3 Zákonná opatření a rozvod

Rozvod nebo rozchod partnerů není jednoduchou záležitostí. V mnoha případech je ovlivněn emocemi. Rozvodem nebo rozchodem se všechny problémy nevyřeší, ale mohou vznikat další a záleží pouze na partnerech, zda budou vyřešeny v řádu měsíců nebo roků. Každý se s rozpadem vztahu vyrovnává po svém.⁴⁹

O rozvodu rozhoduje v našem právním systému soud. V našem právním státě jsou různé typy soudů, a to Nejvyšší soud, Nejvyšší správní soud, vrchní soud, krajský soud a okresní soud. Soudní soustava ČR je zakotvena v Ústavě a zákonech o soudech a soudcích.

50

3.1 Soudy

Zákon č. 6/2002 Sb. – Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů přesně vymezuje jednotlivé role a funkce daných soudů.⁵¹

Nejvyšší soud sídlí v Brně. Nejvyšší soud rozhoduje v civilních a trestních dovoláních nebo stížnostech. Jedná se o dovolání a rozhodnutí, která byla uložena krajskými soudy a zjišťuje se, zda v předmětných rozhodnutích nebyl porušen zákon. Nejvyšší soudy se zabývají i dalšími opatřeními, které jsou blíže specifikovány v zákoně č. 6/2002 Sb.

Dalšími soudy, s kterými se můžeme setkat v ČR jsou Vrchní soudy a Krajské soudy. Jedná se o soudy, které provádí kontrolní činnost nad obvodními a okresními soudy. V případech civilního a trestního řízení okresní soudy rozhodují jako soudy prvního stupně. V rozhodnutích, ve kterých došlo ke stížnosti nebo odvolání – rozhodují následně

⁴⁹ Zákon č. 1/1993 Sb.: Ústavní zákon. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1#hlava4.c1.91.Soudy>

⁵⁰ Zákon č. 561/2005 Sb.: o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>

⁵¹ Zákon č. 6/2002 Sb.: Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6#cast1>

krajské soudy jako soudy druhého stupně. Krajské soudy rozhodují i v jiných oblastech (správní soudnictví).⁵²

Každý krajský soud působí v nějakém obvodu, který zahrnuje určitý počet okresních soudů. Na území České republiky je v současné době celkem 8 krajských soudů a 86 okresních soudů. Například pod Krajský soud Ostrava spadají Okresní soud Ostrava, Okresní soud Olomouc, Okresní soud Bruntál, Okresní soud Frýdek – Místek, Okresní soud Jeseník, Okresní soud Karviná, Okresní soud Nový Jičín, Okresní soud Opava, Okresní soud Přerov, Okresní soud Šumperk a Okresní soud Vsetín (Olomoucký a Moravskoslezský kraj).⁵³

Dělení soudní agendy na okresních soudech:

- trestní agenda
- občanskoprávní agenda
- opatrovnická agenda
- dědická a vedlejší agenda
- exekuční agenda

Opatrovnické oddělení ukládá opatření při narušení schopnosti zletilého právně jednat, péče o nezletilé děti a úpravy poměrů před a po rozvodu manželství rodičů (rejstřík P a Nc).⁵⁴

Účastníky soudního řízení jsou oba rodiče, nezletilé dítě, které je v tomto případě zastupováno opatrovníkem (OSPOD). Soudní řízení probíhají v místě bydliště dítěte. U jednání je třeba zachovat situaci, kdy rodiče odchází od soudu se společnou dohodou a s kterou souhlasí oba. V podaném návrhu je pro soud důležité, aby bylo přesně vymezeno, o čem má soud rozhodnout. Soudce opatrovnického oddělení přihlíží k vyjádření obou rodičů, opatrovníka (OSPOD), případně dalších vyslychaných osob a listinných důkazů,

⁵² Zákon č. 6/2002 Sb.: Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6#cast1>

⁵³ *Přehled soudů*. Online. Justice.cz. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/soudy>. [cit. 2024-04-12].

⁵⁴ *Agendy a rejstříky okresních soudů*. Online. Justice.cz. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice/-/clanek/seznam-rejstriku-soudu>. [cit. 2024-04-12].

kteřé jsou důležitě při vyhlášení rozsudku. Jakmile rozsudek nabývá právní moci je pro oba rodiče závazný.⁵⁵

3.2 Rozvod

Rozvod je jeden ze způsobů zániku manželství a rozhoduje o něm soud – civilní oddělení. V tomto případě je u soudu podána žaloba na rozvod manželství. Nejedná se o jednoduchou záležitost a v mnoha případech dochází u soudu k tzv. „praní špinavého prádla“.

3.2.1 Právní rozvod

Dříve než dojde k samotnému rozvodu je velmi důležité, aby bylo vyřešeno oddělení manželů bydlení, rozdělení majetku, výchova a výživ dětí. K rozvodu může dojít po době, kdy manželé spolu nejméně šest měsíců nežijí.

„Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.“⁵⁶

Rozvod u soudu může být:

nesporný – dohoda obou manželů a souhlas s rozvodem. Rozvod probíhá klidně a bez větších emocí. Manželé od soudu odchází v mnoha případech již s pravomocným rozhodnutím, neboť se u jednání vzdali práva podat si stížnost. Z tohoto důvodu odpadá i odůvodnění rozhodnutí.

Podmínkami pro nesporný rozvod jsou:

- manželství musí trvat déle než jeden rok
- manželé spolu nejméně 6 měsíců nežijí
- oba s rozvodem manželství souhlasí
- předloží soudu ověřenou smlouvu o vypořádání vzájemných majetkových vztahů
- předloží smlouvu o s ověřenými podpisy o vypořádání práv a povinností vyplývajících ze společného bydlení
- rozhodnutí o schválení dohody mezi rodiči o úpravě poměrů k nezletilým dětem pro dobu po rozvodu

⁵⁵ Soudní řízení o úpravu péče o děti v České republice. Online. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Copyright © 2024 ÚMPOD. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/soudni-rizeni-o-upravu-pece>. [cit. 2024-04-14].

⁵⁶ Zákon č. 89/2012 Sb.: Občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#f4581341> § 755 Rozvod manželství.

- případně další smlouvy důležité pro soud⁵⁷

sporný – hledají se příčiny rozvratu manželství. V mnoha těchto případech se manželé nedokáží dohodnout a mají problémy s majetkovým vyrovnáním, nedokáží se dohodnout na péči o děti. Dokud tyto problémy nejsou vyřešeny, nemůže dojít k rozvodu manželství. Dochází k průtahům.⁵⁸

3.2.2 Psychorozvod

V této fázi dochází k vyrovnání se se zánikem manželství a jeho důsledků. Mnohokrát se účastníci vrací k příčinám rozvratu manželství a snaží se pochopit, co se stalo. Dokud tento proces není ukončen, účastníci se stále vrací k nezodpovězeným otázkám. I když právně rozvod bude vyřešen, dokud se s novou situací účastníci psychicky nevyrovnejí, tak pro ně situace bude stále složitá.⁵⁹

3.3 Porozvodová situace

Porozvodová situace vznáší další situace k řešení. Reakce dětí bývá různá a velmi záleží na věku dítěte, temperamentu a charakteru. V mnoha případech na sebe dítě upoutává pozornost. Děti chtějí, aby si ho rodiče všimli. Upozorňují na sebe různými způsoby – chováním, zhoršeným prospěchem ve škole, lhavostí, zhoršuje se vztah mezi kamarády a spolužáky. Dochází i k agresivnímu chování vůči sobě samému nebo k druhým.

Prožívání rozchodu rodičů u dítěte:

- **novorozenec a kojeneček do 1 roku** – vnímá, zda člověk, který se o něho stará je rozzlobený, smutný, chce se mu brečet
- **batole (1-3 roky)** – vnímá některá slova a pochopí jednoduché souvislosti. Rodina je místo jistoty a bezpečí. Dítě může mít problémy v podobě neklidného spánku
- **předškolák (3-6 let)** – tento věk je ovlivněn tím, co řeknou rodiče. Dítě může něco trápit a je důležité zjistit, co prožívá
- **mladší školní věk (do 11 let)** – dítě poznává více své okolí a začleňuje se do kolektivu. Je schopno pochopit, co se stalo a vnímat, proč k rozvodu nebo

⁵⁷ ŠMOLKA, Petr a MACH, Jan. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9 s. 132-134.

⁵⁸ VEDROVÁ, Petra. *Závěrečná práce – Rozvod, střídavá péče a vliv na dítě*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2014/2015.

⁵⁹ VEDROVÁ, Petra. *Závěrečná práce – Rozvod, střídavá péče a vliv na dítě*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2014/2015.

rozchodu rodičů došlo. Upřímnost a otevřenost je pro děti velmi důležitá. Dítě potřebuje informace od obou rodičů a čeká, že rodiče mu všechny otázky dokáží zodpovědět

- **období dospívání (11-20 let)** - období je náročné nejen pro rodiče, ale i děti. V tomto období dítě vnímá danou situaci a projevuje vlastní názor, jak by danou situaci řešil. Snaží se podporovat toho rodiče, s kterým má lepší vztah. Dítě spíše hledá samo sebe a od rodičů se postupně odpoutává. V tomto věku se u soudu přihlíží k názoru dítěte.⁶⁰

Děti velmi těžko snášejí změny v rodinném životě. Vše záleží na jejich věku. Děti bývaly v minulosti častěji svěřovány do péče matky. Dále byly svěřovány do péče otce nebo rodinného příslušníka (prarodiče, tety, strýčkové).

Naše legislativa: „*Soud může svěřit dítě do péče jednoho z rodičů, nebo do střídavé péče, nebo do společné péče; soud může dítě svěřit i do péče jiné osoby než rodiče, je-li to potřebné v zájmu dítěte. Má-li být dítě svěřeno do společné péče, je třeba, aby s tím rodiče souhlasili.*“⁶¹

Postavení dítěte při rozvodu je velmi obtížné. Podle Montalva je uvedeno, že dítě je rodiči informováno o rozvodu. Dále je ujišťováno, že se pro něho nic nemění a kontakt s oběma bude zachován. V některých případech je dítě užíváno jako nástroj pomsty jednoho z rodičů. Mezi další aspekty patří, že se rodiče chytají stébla poslední naděje skrz dítě. Často se stává, že dítě bývá mezi rodiči prostředníkem. Komunikace mezi rodiči je velmi komplikovaná a dítě přejímá velmi složitou roli, která je pro něj psychicky velmi náročná. Další situací může být, že dítě je v této situaci zanedbáváno. Rodiče jsou pohlceni svými vlastními problémy a na dítě nemají čas.⁶²

Pokud jsou vyhroceny spory o děti, často se stává, že samotné děti bývají těmito spory vystresované a přináší řadu problémů. Mezi tyto problémy patří nepředávání dětí v domluvený čas, časté neplacení výživného, obviňování druhého rodiče. Děti se mohou k daným situacím vyjadřovat, ale dítě bude vždy závislé na dohodě mezi rodiči.⁶³

⁶⁰ VEDROVÁ, Petra. *Závěrečná práce – Rozvod, střídavá péče a vliv na dítě*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2014/2015.

⁶¹ Zákon č. 89/2012 Sb.: Občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#f4581830> § 907 Rozvod manželství.

⁶² MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2 s. 159-160.

⁶³ MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2 s. 162.

V případě střídavé péče se rodiče chtějí podílet na výchově dítěte stejnou měrou, což je více rozvedeno v další kapitole.

4 Střídavá péče

Rozchod nebo rozvrat manželství je v naší společnosti častý. Střídavá péče je jednou z možností, která vyplývá po rozchodu rodičů nebo partnerů a nastává otázka péče o dítě. Jakým způsobem je ošetřena střídavá péče legislativně a zda je vhodná pro děti? Tato forma porozvodové péče má své klady i zápory, kterými se v této části kapitoly zabývám.

4.1 Střídavá péče a legislativa

V minulosti byla ukládána střídavá péče dle zákona č. 91/1998 Sb., tento zákon nabyl účinnosti 1. srpna 1998. Rodiče se střídali rovnoměrně ve výchově dítěte. Bylo velmi málo zkušeností s tím, že by docházelo ke střídavé péči v jednom domově. Děti docházely k jednomu i druhému rodiči, měnily prostředí. Přesuny sem a tam jim i v současné době brání orientovat se a vytvořit si stabilní orientační body, ovlivňuje to jejich vývoj až do dospělosti.

Vhodná doba pro začátek střídavé péče se různí. Někteří odborníci zastávají názor, že je vhodná již doba od 3 let. Dítě potřebuje stabilitu a jistotu v každém věku. Jiní zastávají názor, že by střídavá péče měla probíhat od 10 let, tzn. od konce mladšího věku dítěte. Přibližně od 12 let věku dítěte, může soud přihlížet k názoru a výpovědi dítěte.

Při uvažování rodičů (partnerů) o střídavé péči je důležitá:⁶⁴

- jasná domluva a chuť rodičů komunikovat
- v některých případech souhlas dítěte
- malá vzdálenost bydliště jednoho rodiče od druhého
- jasné vymezení, kdo je za co odpovědný
- flexibilita dítěte, aby se cítilo u obou rodičů jako doma
- domluva na mimoškolních aktivitách
- finanční stránka

Klady střídavé péče:

- dítě navštěvuje v pravidelných intervalech rodiče
- různorodý přístup obou rodičů

⁶⁴ VEDROVÁ, Petra. *Závěrečná práce – Rozvod, střídavá péče a vliv na dítě*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2014/2015.

- rodiče se snaží plně věnovat svým dětem, když jsou u nich
- dítě čerpá informace z více zdrojů (oba rodiče)

Dětem, kterým byla uložena střídavá péče je důležité, aby k nim bylo přistupováno opatrně a pomalu. Dána možnost, aby se se situací vyrovnaly. Dítěti vytvořit pocit bezpečí a jistoty. Důležitá je komunikace mezi rodiči a ostatními rodinnými příslušníky.

Zápory střídavé péče:

- náročnost
- děti špatně snášející změny
- malá schopnost přizpůsobit se
- v některých případech zmatek u pedagogických pracovníků
- nekomunikativnost mezi rodiči
- dvoje věci ve vzdělávacím zařízení

Střídavá péče je soudem uložena, po předchozí dohodě mezi rodiči. Rodiče se na střídavé péči předem dohodnou i na případných dalších opatřeních, které chtějí, aby byly v rozhodnutí uvedeny.

Od 1.1.2014 byl zákon č. 91/1998 Sb. zrušen a nahrazen novým občanským zákoníkem č. 89/2012 Sb.. Tento zákon je podrobnější a v rodinném právu došlo ke změnám. Změny se týkaly osvojení, domácího násilí, otcovství, svéprávnosti, osvojení dítěte. Do střídavé péče může být dítě svěřeno i jiné osobě.

Každé rozhodování o uložení střídavé péče by mělo být posuzováno individuálně. Důležitými kritérii je⁶⁵ „*názor dítě, identita dítěte zachování rodinného prostředí a existujících vztahů, zajištění ochrany, péče a bezpečí dítěte, posouzení toho, zda se dítě nachází ve zranitelném postavení, ochrana zdraví dítěte, právo dítěte na vzdělání.*“

4.2 Střídavá péče v ČR

V České republice se děti svěřovaly převážně do výchovy matky. V současné době pomalu začíná trend svěřování dětí do střídavé péče. Jedná se o zdoluhavý proces, který je v našem zákoně od roku 1998. V mnoha případech soudy či jiné instituce řeší spíše konflikty a spory mezi rodiči a péče o dítě je v tu chvíli pro ně méně prioritní.⁶⁶

⁶⁵ MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*: Portál, 2015, s. 73. ISBN 978-80-262-0968-3.

⁶⁶ TRANVNÍČEK Milan. *Střídavá péče*, C. H. Beck, 2015, str. 57, ISBN 978-80-7400-596-1

Ústavní soud České republiky ve svém nálezu ze dne 26. května 2014 sp.zn. I. ÚS 2482/13 uvádí následující⁶⁷: „*Nejlepším zájmem dítěte je, aby bylo především v péči obou rodičů, a pokud jsou splněny veškeré zákonné podmínky (tj. oba rodiče jsou stejnou měrou schopni a ochotni pečovat o zdraví dětí a o jejich tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj a tyto děti mají k oběma rodičům stejně hluboký citový vztah), tak je svěřeni dětí do střídavé péče pravidlem, nikoliv výjimkou.*“

Soudy se při posuzování střídavé péče zabývají čtyřmi kritérii:

1. Poutem mezi dítětem a osobou, která chce dítě do své péče
2. Zachováním identity dítěte a jeho rodinných vazeb
3. Schopnost osoby, usilující o svěřeni dítěte do péče, zajistit jeho psychomotorický, vzdělávací a jiný vývoj
4. Důležité je přání dítěte, ale od určitého věku (10 let, bez vlivu druhé osoby)

Od roku 2018 probíhá na Masarykově univerzitě v Brně, na Katedře sociologie Fakulty sociálních studií – výzkum⁶⁸, který má sociologicky popsat praxi střídavé péče v ČR, zmapovat postoje české veřejnosti ve střídavé péči a zpracovat data a rešerše zahraničních výzkumů. Na jaře 2019 byly ukončeny rozhovory s rodiči. Dále probíhaly rozhovory s dětmi, které prožily střídavou péči. Dalšími materiály byl směr informací od odborníků (odboru sociálně právní ochrany dětí – dále OSPOD, sociální pracovníci, psychologové, soudci, právníci a další). Výzkum se týkal tří respondentů.

4.3 Střídavá péče v zahraničí

Ve Skandinávských zemích je střídavá nebo společná péče již od 80. let. Ve Švédsku je soudem nařízeno až 94 % případů, v Norsku uzavírají předmanželské smlouvy, kde je uvedena případná péče o dítě po rozvodu. V Belgii byla do počátku 90. let 20. století ukládána střídavá péče výjimečně. Od roku 1995 se střídavá péče stala v této zemi prioritou. Ve Velké Británii se o děti ve střídavé péči stará přibližně 20 % rodičů.⁶⁹

⁶⁷ MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*: Portál, 2015, s. 73. ISBN 978-80-262-0968-3.

⁶⁸FUČÍK, Petr. *Výzkum střídavé péče*. Online. MAGNI, Milan (ed.). <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. 2022. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 2024-03-26].

⁶⁹ FUČÍK, Petr. *Výzkum střídavé péče*. Online. MAGNI, Milan (ed.). <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. 2022. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 2024-03-26].

Okolo 90 % dětí ve Švédsku, které pocházejí z rozvedených rodin, má rodiče, kteří péči o dítě sdílejí společně. I děti, které žijí jen s jedním rodičem, mají s druhým rodičem častější kontakt, než je obvyklé v ČR.⁷⁰

Švédsko je jednou ze zemí, kde je vše ukotveno v zákoně a vychází z toho, aby se učinil rodinný život tzv. genderově vyvážený. Cílem je posílit aktivní účast otců na rodinném životě a péči o dítě, a to jak ve vztahu, tak i v případě jeho rozpadu, což je v tvrdém rozporu s českou praxí. Důležitá je role otce v péči o dítě, která velmi ovlivňuje jeho další vývoj. Dochází zde k dohodě obou rodičů a přání dítěte, z čehož vyplývá, že není vyžadováno rozhodnutí soudu, ale stačí účast sociálního pracovníka, mediátora a advokáta. V 90 % dochází mezi rodiči k dohodě, a to bez větších sporů a problémů. Výzkumy ukázaly, že u dětí ve střídavé péči dochází méně ke stresovým situacím. Švédský model je dáván za vzor, kdy do výchovy a péče o dítě jsou zapojeni oba rodiče.⁷¹

V zahraničí v 90 % všech rozhodů dospělí rodiče k dohodě bez větších sporů. Pouze 2 % dohod o opatrovnictví je řešeno soudně. Oba rodiče se účastní už od začátku aktivně péče o dítě a je podporována vzájemná dohoda mezi partnery, s přihlédnutím k přání a věku dítěte a pozitivním společenským klimatem celé společnosti.

Ve Francii – francouzském právu byla zavedena střídavá péče na zkoušku. Po uplynutí stanovené doby, soud sám nařídí jednání, zjistí, zda střídavá péče funguje a rozhodne o dalším trvání střídavé péče.

Střídavá péče není ukládána v Dánsku, v Itálii, ve Finsku, ani Maďarsku. Tyto země považují střídavou péči za nevhodnou a z tohoto důvodu není zahrnuta v legislativě.

⁷²

4.4 Zachování jedné školy

Pro uložení střídavé péče je pro soud důležité, aby vzdálenost bydliště rodičů nebyla velká a u dítěte došlo k zachování školy.

„Soudu mají velmi obtížnou roli za situace, kdy oba rodiče jsou výchovně způsobilí, jsou to vyzrálé osobnosti, mají o dítě zájem a chtějí je vychovávat, dítě má ke každému

⁷⁰ FUČÍK, Petr. *Výzkum střídavé péče*. Online. MAGNI, Milan (ed.). <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. 2022. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 2024-03-26].

⁷¹ FUČÍK, Petr. *Výzkum střídavé péče*. Online. MAGNI, Milan (ed.). <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. 2022. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 2024-03-26].

⁷² FUČÍK, Petr. *Výzkum střídavé péče*. Online. MAGNI, Milan (ed.). <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. 2022. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 2024-03-26].

z rodičů kladný citový vztah, dítě je už přiměřeného věku, ale již nařízená a praktikována střídavá péče jim nevyhovuje. Soudy musí rozhodnout, zda střídavou péči ponechají, a pokud ne, kterému z rodičů dítě svěří.“⁷³

Větší vzdálenost mezi rodiči je důvodem, kdy se střídavá péče neukládá, ale v některých případech lze nařídit, ale také kdykoliv změnit na péči výlučnou. Pokud dojde ke střídavé péči u dětí, kde rodiče bydlí ve větší vzdálenosti, dochází rovněž k tomu, že dítě navštěvuje dvě školy. Děti mohou vycházet se spolužáky v obou školách, ale ve výuce může docházet k jiným obsahovým a časovým rozdílům, což může mít vliv při výuce těchto dětí. Vše by si vyžádalo spolupráci škol a vytvoření individuálního studijního plánu. Na vyřešení situace je důležitá shoda rodičů ve výchově dítěte. V těchto situacích by měl psycholog posoudit, zda takto nastavená střídavá péče bude vhodná pro dítě.

„Střídání školního kolektivu v praxi může znamenat, že dítě kromě normální rodiny přijde i o normální vztahy v kolektivu, které se formují po celou dobu školní docházky. Ke všem těmto hlediskům je třeba při rozhodování o střídavé výchově přihlížet a zkoumat, jak bude ten který typ výchovy ovlivňovat osobnost konkrétních nezletilých dětí.“⁷⁴

Lze uložit střídavou péči tak, že dítě bude povinnou školní docházku trávit s jedním z rodičů a o prázdninách s druhým. Tento typ střídavé péče je ukládán u rodičů, kdy jeden žije v ČR a druhý v zahraničí.

Školy by se měly přizpůsobit potřebám a požadavkům dětí. Ve školním zákoně č. 472/2011 Sb. byl z tohoto důvodu s účinností od 1.1.2012 vydána úprava při vydávání vysvědčení u dětí svěřených do střídavé péče.

Citace zákona: *„Pokud žák, který byl rozhodnutím soudu svěřen do střídavé výchovy rodičů, plní povinnou školní docházku střídavě ve dvou základních školách, vydává mu vysvědčení základní škola, v které zahájil vzdělávání dříve, pokud k tomu nebyla dohodou rodičů nebo rozhodnutím soudu určena druhá škola. Při hodnocení výsledků vzdělávání žáka za pololetí školního roku zohlední škola, která bude vydávat vysvědčení, hodnocení výsledků vzdělávání žáků druhou školou. Ředitelé škol, v nichž se žák podle věty první vzdělává, mezi sebou dohodnou pravidla spolupráce škol při vzdělávání žáka.*“⁷⁵

⁷³ TRANVNÍČEK Milan. *Střídavá péče*, C. H. Beck, 2015, str. 57, ISBN 978-80-7400-596-1

⁷⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 5.9.2012, sp. zn. II. ÚS 1835/12

⁷⁵ Zákon č. 472/2011 Sb.: Školský zákon. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-472> § 49 Školského zákona.

4.5 Střídání dětí v jednom bydlení

Setkáváme se dvěma způsoby střídavé péče. V jedné se děti v určitých časových intervalech stěhují z domácnosti do domácnosti (matka-otec). V druhém případě dítě žije v jediné domácnosti a rodiče se u něj střídají. Druhá možnost je pro dítě přijatelnější, neboť zůstává v prostředí, ve kterém vyrůstal a dochází pouze ke změně v tom, že senu něj střídají rodiče. Zátěž je tedy přenesena na rodiče a je velmi důležitá komunikace mezi nimi.

Jeden z našich předních klinických psychologů Jeroným Klimeš uvedl:

„Jediná přijatelná forma střídavé výchovy funguje tak, že děti mají jeden domov a střídají se rodiče. Jen egoismus rodičů diktuje opak – rodiče mají své domovy, jen dětem ho seberou.“⁷⁶

Tento způsob společného střídání v bytě je finančně náročný. Rodiče mají vlastní bydlení a třetí byt je pro výchovu a střídání se péče o dítě složitější i s ohledem, že rodiče mohou mít další partnery a děti.

4.6 Intervaly střídavé péče

„Zákon nikde výslovně neurčuje, jak dlouhý má být interval střídavé péče, záleží pouze na úvaze soudu, jaký interval zvolí (typicky jeden týden, čtrnáct dnů, jeden měsíc, dva měsíce, půl roku).“⁷⁷

Čím více se interval podobá přirozenému životu dítěte, tím lépe se adaptuje. Stále je kladen důraz na bezpečí a jistotu dítěte. Běžně se setkáváme s intervalem jednoho nebo dvou týdnů, kratší bývají ukládány méně často. Pokud jde o delší intervaly, je třeba, aby soud zvážil všechny okolnosti a případně i názor dítěte. Když se děti nestýkají delší dobu se svými rodiči, může dojít k přetrhání vazeb a odcizení se.

Ústavní soud se ve svém nálezu ze dne 5.9.2012 postavil proti dlouhým intervalům *„Podle některých názorů by se za střídavou výchovu neměly považovat delší cykly než tři týdny, tj. měsíc, půl roku a rok, protože ztrácejí charakter střídavé výchovy. Je to střídavé svěřování dítěte do péče vždy jednoho rodiče, kde je třeba řešit poruchy přizpůsobení při přechodech.“⁷⁸*

⁷⁶ TRANVNÍČEK Milan. *Střídavá péče*, C. H. Beck, 2015, str.. 71, ISBN 978-80-7400-596-1

⁷⁷ TRANVNÍČEK Milan. *Střídavá péče*, C. H. Beck, 2015, str. 75, ISBN 978-80-7400-596-1

⁷⁸ TRANVNÍČEK Milan. *Střídavá péče*, C. H. Beck, 2015, str.. 77, ISBN 978-80-7400-596-1

Slovensko využívá nejčastěji model intervalu střídání 2 dny matka, 2 dny otec, 3 dny matka, 2 dny otec, 2 dny matka, 3 dny otec. V zákoně to není výslovně uvedeno, ale tento model se osvědčil. V tomto modelu je důležité, aby bydliště rodičů bylo blízko sebe.

4.7 Vliv okolí – OSPOD, mediátor, psychologové

Pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany (dále jen OSPOD) dětí vstupují do jednání s rodiči v době, kdy chtějí sepsat návrh pro soud na úpravu výchovy a výživy dětí. Není to zákonnou povinností, ale pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí může poskytnout základní informace. Rodiče, ale mohou zvolit i jiný způsob podání návrhu.⁷⁹

V případě, že druhý rodič nesouhlasí s návrhem a má zájem na zachování soužití a společné výchově dětí, je vhodné oba rodiče pozvat na OSPOD nebo je navštívit v domácnosti. Další možností řešení je návštěva psychologa, rodinné poradny nebo mediátora.

Mediátor kontroluje komunikaci mezi rodiči, zároveň kontroluje i její obsah. Mediace je rozdělena do 5 fází – zahájení mediace, určení témat a zájmů, vzájemného porozumění, vyjednávací fáze, vytváření a sepsání dohody. Rodiče se k některým tématům vrací a probíhá téma minulost – přítomnost, popř. budoucnost. Mediátor pomáhá vyjasnit situaci a podpořit je v jejich rozhodnutí a provedení. Mediátor věnuje k nastalé situaci velkou pozornost. Ujistňuje se a přemýšlí o obsahu získaných informací. Zdržuje se případných komentářů a snaží se reagovat až tehdy, když může dojít k posunu.

Odborníci – psychologové jsou důležití odborníci zvolení soudem při rozhodování o svěření dítěte do péče jednoho z rodičů. Psycholog se může vyjádřit k rodinným vztahům a dalším důležitým otázkám při rozhodování. „*Činnost znalce je v českém právu upravena zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících.*“⁸⁰

4.8 Dopady střídavé péče na děti

Střídavá péče má negativní vliv na děti ve fázi raného dětství. Dítě je ovlivněno výchovou obou rodičů a chce mít ve svém životě jistotu a cítit se bezpečně. Vcítit se

⁷⁹ MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*: Portál, 2015, s. 136. ISBN 978-80-262-0968-3.

⁸⁰ MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*: Portál, 2015, s. 136. ISBN 978-80-262-0968-3.

do pocitů a emocí dětí je velmi složité. Samotný rozchod rodičů je pro něj velký zásah do života, se kterým se bude vypořádávat dlouhou dobu.

Děti jsou osobnosti, které těžko snáší jakoukoliv změnu. U dětí, které mají více let, resp. 12 let, může soud přihlížet k jejich názoru, u kterého z rodičů chce být.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Výzkumné šetření

Střídavá péče je aplikována v České republice od 1. srpna 1998. Rodiče se snaží zapojit do výchovy svých dětí, ale tato výchova není tak preferovaná jako v zahraničí. Střídavá péče je v současné době velmi zajímavé téma pro diskuzi, zda je pro děti vhodná či nikoliv a jak silně ovlivňuje střídání míst samotné děti. V teoretické části jsem se zmínila o ukládání střídavé péče v různých možných intervalech.

Cílem pro empirickou část je zjistit a popsat současný stav možných dopadů ukládání střídavé péče na chování a školní výsledky žáků.

Empirická část práce pro větší výpovědní hodnotu čerpá ze dvou různých zdrojů dat, a to ze statických dat a zpracování dotazníků.

5.1 Základní vymezení a cíle výzkumného šetření

Cílem výzkumného šetření je zjistit názor a zkušenosti pedagogických pracovníků ohledně střídavé péče a možných dopadů na chování a školní výsledky žáků. Doplňujícím cílem je poté podpořit zhodnocení dat zpracováním statistických údajů četnosti ukládání střídání péče v posledních pěti letech.

Formulace hlavní výzkumné otázky zní:

„Jaké pohledy mají pedagogičtí pracovníci u žáků ve střídavé péči – jejich chování a školní výsledky s přihlédnutím k narůstající tendenci ukládání střídavé péče?“

Na základě hlavní výzkumné otázky byly vytvořeny dílčí výzkumné otázky odpovídající jednotlivým částem výzkumného šetření.

Dílčími otázkami jsou následující:

Jaké zkušenosti mají pedagogové se žáky ve střídavé péči na 1. stupni ZŠ?

Jaký je stav četnosti ukládání střídavé péče v posledních 5 letech?

Na základě této ukotvené struktury byly zvoleny příslušné zdroje dat a metody jejich zpracování. Před začátkem samotného výzkumného šetření byly formulovány výzkumné předpoklady takovým způsobem, aby se k nim mohl autor práce vrátit při vyhodnocení výzkumu a formulaci závěru diplomové práce. Výzkumné předpoklady vycházejí ze zkušeností autorky práce v oblasti soudnictví i školské praxe.

Výzkumné otázky jsou rozpracovány následovně:

„Zkušenosti pedagogů jsou spíše negativní, střídavá péče má znatelný vliv na chování a prospěch žáka.“

„V posledních pěti letech je možné zaregistrovat narůstající tendenci ukládání střídavé péče.“

Pro výzkumné šetření byla zvolena kvantitativní metoda pedagogického výzkumu. Tato metoda byla zvolena z důvodů zaměření práce na zjištění obecné situace této problematiky ve školském prostředí. Kvantitativní metody v tomto případě postihují větší množství dat a poskytují tak ucelenější a objektivnější náhled na danou situaci.

5.2 Operacionalizace

„Operacionalizací rozumíme uvedení měřitelných indikátorů, které naznačují výskyt zkoumaného jevu.“⁸¹ Postupuje se od intuitivního přes jeho rozčlenění indikátory. Dílčí výzkumné otázky byly operacionalizovány do otázek nižší úrovně a ty následně použity do dotazníkového šetření.

Hlavní výzkumná otázka zní: „*Jaké dopady má střídavá péče na chování a školní výsledky žáků s přihlédnutím k narůstající tendenci ukládání střídavé péče?*“

Dílčími otázkami jsou následující:

Jaké zkušenosti mají pedagogové se žáky ve střídavé péči na 1. stupni ZŠ?

Jaký je stav četnosti ukládání střídavé péče v posledních 5 letech?

Jaká je běžná praxe intervalů při ukládání střídavé péče?

Z těchto dílčí otázek byly vytvořeny otázky nižšího řádu. Z první dílčí otázky – tedy zkušenosti pedagogů se žáky ve střídavé péči na 1. stupni ZŠ vznikly tyto podotázky a na ně navazující otázky v dotazníkovém šetření, viz. příloha č. 1.

Jaké je profesní zařazení pedagogických pracovníků a délka jejich praxe?

- Jste učitel/ka na 1. nebo 2. stupni?
- Délka pedagogické praxe?

Jaký je názor pedagogických pracovníků na střídavou péči? (otázka zařazena z důvodu postupného formování názorů na základě zkušeností).

- Jaký je Váš názor na střídavou péči?

Mají pedagogičtí pracovníci zkušenosti s žákem ve střídavé péči?

- Setkala jste se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?

Jaké jsou zkušenosti pedagogických pracovníků se žákem ve střídavé péči?

- S kolika případy střídavé péče u žáků jste se setkal(a) za dobu své praxe?
- V kolika případech žák navštěvoval 2 školy?

⁸¹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. s. 177, ISBN 80-7178-535-0.

- Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči.

Tato otázka dotazníkového šetření byla dále rozložena dílčí konkrétnější podotázky:

- Jaká je Vaše zkušenost se střídavou péčí u žáků na základní škole?
- Jaká je Vaše zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou?
- Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na chování žáka?
- Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na prospěch žáka?

- Další zkušenosti se žáky ve střídavé péči.

Z druhé dílčí otázky šetření: „*Jaký je stav četnosti ukládání střídavé péče v posledních 5 letech?*“ vychází zpracování statistických dat.

Z třetí dílčí otázky šetření: *Jaká je běžná praxe intervalů při ukládání střídavé péče?* byly zpracovány pomocí operacionalizace obdobným způsobem jako u dílčích otázek předchozích, otázky nižšího řádu a z nich vyplývající otázky dotazníkového šetření (viz příloha č. 2).

Jaká je délka soudní praxe soudců na opatrovnickém oddělení?

- Délka Vaší soudní praxe na opatrovnickém oddělení.

Jaké intervaly byly stanoveny při ukládání střídavé péče?

- Při stanovení střídavé péče v posledních 5 letech, jste stanovil(a) interval (přibližný počet případů v %).

Jakým způsobem byla řešena školní docházka dítěte při uložení střídavé péče?

- Řešení školní docházky u žáka ve střídavé péči (přibližný počet případů v %).

Jaké jsou další poznatky soudců za dobu jejich praxe?

- Případné poznatky soudců k střídavé péči, pokud chtějí uvést. (dobrovolná otázka)

5.3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor byl zvolen na základě postupného zužování možných respondentů. Prvním kritériem byla působnost respondentů ve školství. Dalším kritériem potom zúžení působnosti pedagogů na 1. stupeň základních škol, což je dáno povahou a zaměřením diplomové práce. Výzkumný soubor zahrnuje i pedagogy působící primárně na 2. stupni ZŠ s praxí v nižších ročnících. Osloveni byli respondenti Olomouckého a Moravskoslezského kraje.

Druhým zdrojem dat pro výzkumné šetření byly statistické údaje ze soudů. Výzkumným souborem tedy byly soudy. Tyto byly požádány na základě zákona o svobodném přístupu ke statistickým údajům. Statistické údaje byly požadovány za období 2019–2023. Střídavá péče se ukládá po předchozí dohodě rodičů a neevidují se intervaly, v jakých bývá ukládána. Z toho důvodu bylo mimo statistické údaje potřeba pomocí dotazníkového šetření oslovit i soudce opatrovnického oddělení. Jak statistická data, tak i dotazníkové šetření bylo zaměřeno na soudy spadající pod Krajský soud Ostrava (Moravskoslezský a Olomoucký kraj). Toto geografické vymezení umožnilo následnou komparaci zjištěných dat ze soudů a výsledků dotazníkového šetření mezi pedagogy.

5.4 Využití metody a postup zpracování dat

V diplomové práci jsou využity metody kvantitativního pedagogického výzkumu. Z metod kvantitativního výzkumu byl pro tuto práci zvolen způsob sběru dat pomocí dotazníkového šetření. Dalšími způsoby sběru dat byly nevyhovující či nedostatečně korelující s cíli výzkumu. Dalšími oblíbenými výzkumnými metodami při zpracovávání tématu střídavé péče bývá pozorování a rozhovory, které však řadíme do výzkumných metod kvalitativních. Ve své diplomové práci jsem se zaměřila na dotazníkové šetření, které bylo zaměřeno na získání informací od většího počtu účastníků a mělo za cíl kvantifikovat určité aspekty střídavé péče, jako je spokojenost, kvalita vztahů a dopady na děti. Základním principem dotazníkového šetření je sběr informací, které jsou získávány v písemné nebo elektronické podobě. Jedná se o jednu z nejvyužívanějších způsobů sběru informací v sociologickém oboru.⁸²

Na základě stanoveného cíle empirické části práce a z něho vycházejících dílčích výzkumných otázek bylo rozhodnuto o následné podobě dotazníkového šetření. Informace

⁸² *Úvod do sociologického výzkumu*. Druhé upravené a rozšířené vydání. Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-093-7.

pomocí dotazníků byly zjišťovány v elektronické podobě. Dotazník byl mezi respondenty distribuován prostřednictvím aplikace Google forms. V současné době je elektronické dotazování běžným způsob sběru informací. Řešitel oslovuje respondenty pomocí elektronické pošty. Tázaný posléze vyplní dotazník na webových stránkách. Výhodou tohoto dotazování je jeho finanční a časová nenáročnost.⁸³ Nevýhodou této techniky je menší návratnost, kdy řešitel nemá možnost respondenty přimět k vyplnění dotazníku.⁸⁴

Respondenti tedy vyplnili dotazník, který byl svou náročností i délkou vypracování spíše kratší a jednoduššího typu. Tato forma sběru dat byla využita pro získání dat jak od soudů, tak od pedagogických pracovníků.

5.4.1 Dotazník pro pedagogické pracovníky

Dotazník obsahuje uzavřené i otevřené otázky, stejně jako hodnotící škály. V uzavřených otázkách jsou respondentům nabízeny předem formulované varianty odpovědí. U některých položek byly respondentům předloženy hodnotící škály – nakolik se ztotožňují s daným tvrzením. Otevřené otázky byly využity pro konkrétní zkušenosti pedagogů s touto problematikou.

Pomocí nástrojů kvantitativního výzkumu jsem zpracovala dotazníky poskytnuté pedagogickými pracovníky Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Z volných otázek jsem zjistila další informace užitečné pro mou diplomovou práci.

Další metodu výzkumu jsem použila žádosti dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím. Z těchto údajů jsem kvantitativně zpracovala získaná statická data, ohledně uložení střídavé péče u soudu spadajících pod Krajský soud Ostrava – Olomoucký a Moravskoslezský kraj. Z těchto statistických údajů lze zjistit svěřeni do střídavé péče obou rodičů, ale pouze počty nikoliv intervaly uložení, na kterých se rodiče dohodnou. K zjištění údajů uložení intervalů byli požádáni soudci o zodpovězení dotazníku. Nevýhodou této techniky je, že soudci nejsou povinni na dané dotazníky odpovědět a je to čistě na jejich dobrovolnosti.

⁸³ KREISLOVÁ, Gabriela. *Dotazníkové šetření*. Balakářská práce. Plzeň: Fakulta aplikovaných věd Katedra matematiky, 2008.

⁸⁴ *Úvod do sociologického výzkumu*. Druhé upravené a rozšířené vydání. Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-093-7.

6 Výsledky šetření

Tato kapitola se zabývá interpretací výsledků dotazníkového šetření. Byla popsána návratnost dotazníků a jednotlivé otázky okomentovány.

Šetření probíhalo v měsíci březnu 2024.

Žádost dle zákona č. 106/1999 Sb., o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů byla zaslána k jednotlivým soudům. Přílohou byl odkaz na dotazníkové šetření určené pro soudce opatrovnického oddělení.

Další dotazníkové šetření bylo určeno pedagogickým pracovníkům Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Pedagogickým respondentů, byla rozeslána emailová zpráva s odkazem na vyplnění dotazníkového šetření.

Kolika respondentům dotazníkové šetření bylo doručeno nelze zjistit, ale tohoto dotazníkového šetření se zúčastnilo celkem 154 respondentů.

Zjištěné hodnoty šetření jsou slovně popsány a graficky zobrazeny a v následujících podkapitolách byly využity grafy.

6.1 Informace poskytnuté soudy

Dotazníkové šetření bylo určeno soudům spadajících pod Krajský soud Ostrava (Olomoucký a Moravskoslezský kraj). Dotazníkové šetření bylo zasláno v elektronické podobě, a to emailem na jednotlivé soudy. Celkem bylo osloveno 12 soudů – OS Ostrava, OS Bruntál, OS Frýdek – Místek, OS Jeseník, OS Karviná, OS Nový Jičín, OS Opava, OS Přerov, OS Šumperk a OS Vsetín.

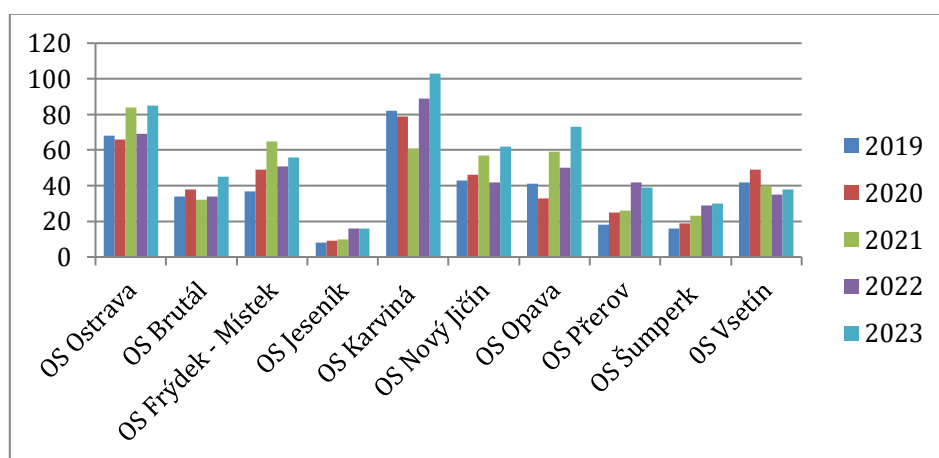
Z celkového počtu poskytly soudy statistické údaje týkající se střídavé péče v celkovém počtu 11. Návratnost je tedy 92%. Dotazníkové šetření oslovující soudce bylo pouze doplňkové a odpovědělo celkem 11 soudců.

Z dostupných statistických údajů jednotlivých soudů bylo zjištěno, v kolika případech byla uložena střídavá péče v letech 2019 – 2023. Dotazníkového šetření se zúčastnilo 11 soudců, kteří byli ochotni a vyjádřili se k současnému stavu ukládání střídavé péče na soudech.

6.1.1 Statistické údaje soudů

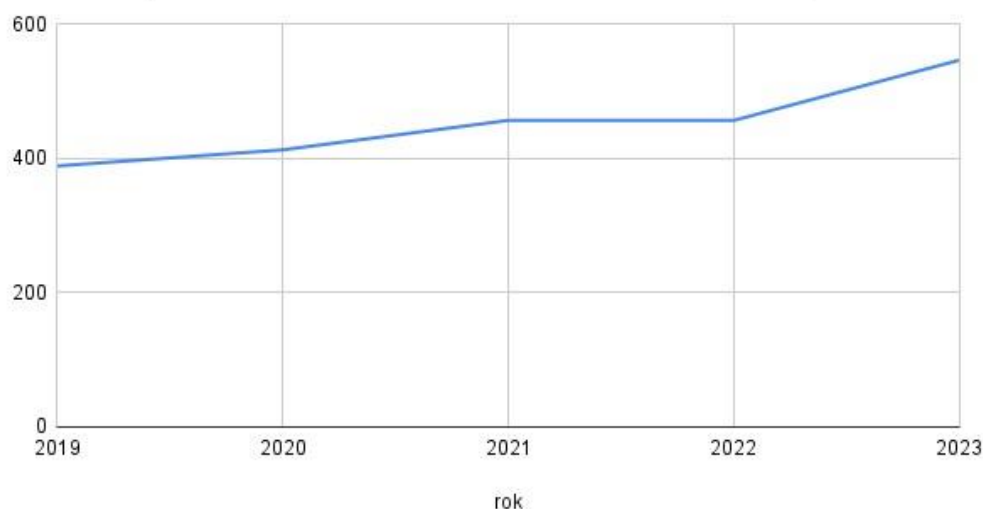
Ze statistických údajů lze zjistit, že střídavá péče má stoupavou tendenci. Z tohoto vyplývá, že na výchově dětí se chtějí podílet oba rodiče. Naše společnost se chce vyrovnat západním zemím, kde střídavá péče funguje. Myslím, že je stále ještě pro naši společnost dlouhá cesta, neboť ne každý z partnerů souhlasí se střídavou péčí. Střídavá péče je o komunikaci mezi partnery a neustálém zapojování se rodinného života svého dítěte.

Graf č. 1: Uložené střídavé péče na jednotlivých soudech v letech 2019 - 2023

Graf č. 2: Střídavá péče v letech 2019–2023

Střídavá péče v Olomouckém a Moravskoslezském kraji

6.1.2 Dotazníkové šetření – soudci

Dotazníkové šetření bylo adresováno opatrovnickým soudcům, kteří na jednotlivých soudech rozhodují o uložení střídavé péče a mohli by se objektivně vyjádřit k uloženým intervalům. Celkem byly položeny soudcům čtyři otázky. K dotazníkovému šetření se vyjádřilo celkem 11 respondentů.

Otázka č. 1. Délka soudní praxe na opatrovnickém oddělení.

Z této otázky jsem zjišťovala délku praxe soudců a přihlédnutí k jejich zkušenostem při ukládání střídavé péče. V pěti případech se jednalo o soudce s délkou praxe do 5 let, jednoho soudce s délkou praxe 5 až 10 let a pět soudců s délkou praxe více jak 10 let. V předmětném grafu vyjádřeno procentuálně.

Graf č. 3: Délka vaší soudní praxe

1. Délka vaší soudní praxe

Otázka č. 2. Při stanovení střídavé péče v posledních 5 letech, jste stanovil(a) intervaly (přibližný počet případů v %): 1 týden u matky a 1 týden u otce, 1 měsíc u matky a 1 měsíc u otce, ½ roku u matky a ½ roku u otce nebo jiný interval. S těmito intervaly jsem se setkala za dobu své praxe, a proto byla tato otázka směřována na soudce, abych získala ucelenější přehled o intervalech ukládání střídavé péče v Moravskoslezském a Olomouckém kraji.

Pokud jde o interval 1 týden u matky a 1 týden u otce byl nejčastější. Dva soudci odpověděli, že ve všech případech, kdy rozhodovali o střídavé péči, byl uložen tento interval. Další pět soudců uvedlo, že za dobu jejich praxe byl tento interval ukládán

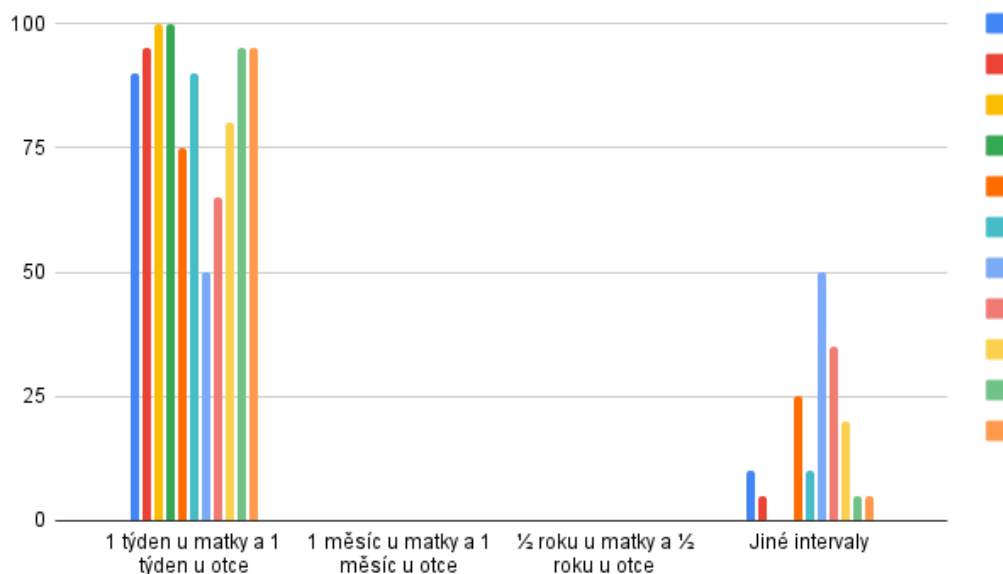
v rozmezí 90–95 %. A poslední skupinkou jsou soudci, kteří o tomto intervalu rozhodli v rozmezí 50–80 %.

Soudci vyplňující dotazníkové šetření uvedli, že za dobu své praxe se neseťkali s uložením intervalu 1 měsíce u matky a 1 měsíce u otce. Rovněž se neseťkali s uložením intervalu ½ roku u matky a ½ roku u otce.

V otázce jiných intervalů uvedli, že u mladších žáků dochází ke kratším intervalům v rozmezí 3-4 dnů při jeho péči. Dalším možností, že dítě je 10 dní u otce z měsíce a zbývající dny u matky. Vše se odvíjí od dohody mezi rodiči.

Pokud jde o interval jednoho měsíce u matky a jednoho měsíce u otce – žádný z respondentů dotazníkového šetření, který odpověděl, předmětné opatření neukládal. Rovněž se neseťkali s uložením opatření v intervalu půl roku u matky a půl roku u otce.

Graf č. 4: Při stanovení střídavé péče v posledních 5 letech, jste stanovil(a) intervaly (přibližný počet případů v %)

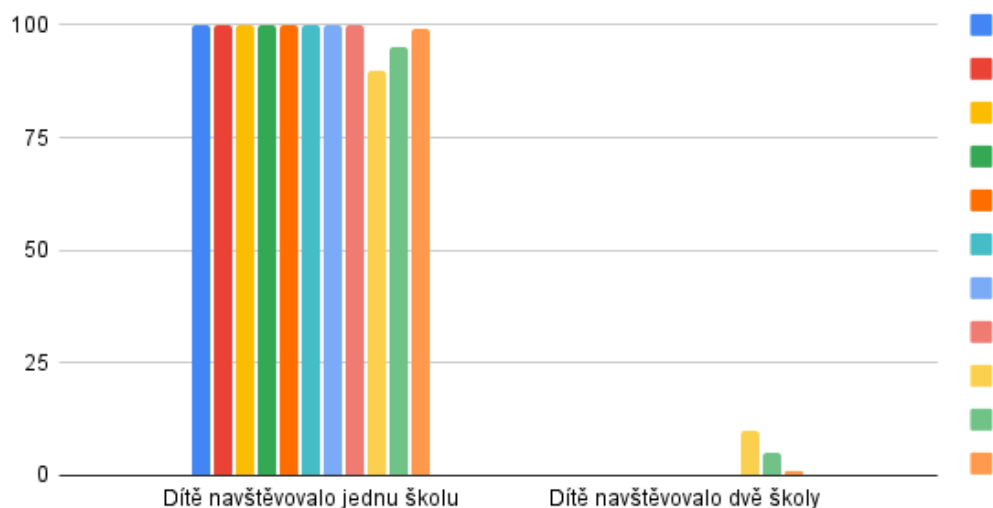

Otázka č. 3 řešení školní docházky u žáka ve střídavé péči (přibližný počet v %).

Všichni soudci uvedli, že dítě navštěvovalo jednu školu, což vyjádřili procentuálně ve 90–100 %. Ve velmi minimálních případech dítě navštěvuje dvě školy. Z tohoto dotazníkového šetření vyplývá, že rodiče se rozvedli, ale zůstali v blízkosti školy, kterou dítě navštěvuje a tím byla zachována povinná školní docházka v jednom místě.

Graf č. 5: Řešení školní docházky u žáka ve střídavé péči (přibližný počet případů v %)

3. Řešení školní docházky u žáka ve střídavé péči (přibližný počet případů v %)

Otázka č. 4 Případné poznatky soudců k střídavé péči, pokud chtějí uvést (jednalo se o dobrovolnou otázku).

V odpovědích na tuto otázku bylo uvedeno, že se jedná v praxi o častější ukládání rozhodnutí. Tento druh rozhodnutí může výborně fungovat a být dítěti ku prospěchu, ale i naopak. Soudci hledají spravedlnost, a to zejména pro dítě (tj. rozhodnutí musí být zejména v jeho nejlepším zájmu), až v druhé řadě jde o blaho rodičů. Ve střídavé péči dítě neztratí rovnoměrný kontakt ani s jedním z rodičů.

Jeden ze soudců odkazuje na výklad Ústavního soudu: „výklad Ústavního soudu je zcela excesivní a proto způsobuje aplikační problémy, kdy pakliže rodiče zastoupení právním zástupcem chtějí, je fakticky nemožné se nějaké formě střídavé péče vyhnout, ačkoliv to z logiky věci nedává smysl.“ Obrovský tlak na střídavou péči se projevuje i negativními dopady života nezletilého, kteří to po dosažení určitého věku chtějí změnit, ale znovu s odkazem na judikaturu to fakticky nejde.

Střídavá péče je bodem sváru mezi rodiči. Množí se případy, kdy je zvýšení výživného reagováno „protinávrhem“ na střídavou péči s odůvodněním „jako rodič mám na střídavou péči nárok.“ Skutečný zájem dítěte se z počínání rodičů vytrácí.

Soudce pracuje pouze s argumenty, které jsou mu předkládány. Soudce schvaluje dohodu mezi rodiči.

6.2 Informace poskytnuté pedagogickými pracovníky

Z dostupného dotazníkového šetření pedagogických pracovníků bylo zjišťováno, zda se pedagogičtí pracovníci setkali za dobu své praxe se střídavou péčí. V kolika případech se s ní setkali a jaké poznatky za dobu své praxe mají je uvedeno níže v podkapitolách.

6.2.1 Dotazníkové šetření – pedagogičtí pracovníci

Z dotazníkového šetření získané od pedagogických pracovníků lze zjistit, že mají již povědomí o střídavé péči a možných dopadech na chování a školní výsledky žáků. Velký vliv na děti má pocit bezpečí. Pokud ho nemají, snaží se ho hledat jinde a případně upozorňují na sebe svým chováním a někdy se daná situace odráží i na školních výsledcích.

Dotazníkové šetření bylo adresováno pedagogickým pracovníkům 1. stupně, ale také učitelům 2. stupně, kteří na 1. stupni v rámci svého úvazku a aprobační učí vybrané předměty.

Otázka č. 1: Jste učitel/ka na 1. nebo 2. stupni.

Na tuto otázku celkem odpovídalo 150 respondentů a z toho 87,9 % se jednalo o učitele 1. stupně, ale vyjádřili se také učitelé, kteří primárně učí na 2. stupni, ale některé hodiny např. tělesné výchovy, anglického jazyka mají na 1. stupni.

Graf č. 6: Jste učitelka na 1. nebo 2. stupni.

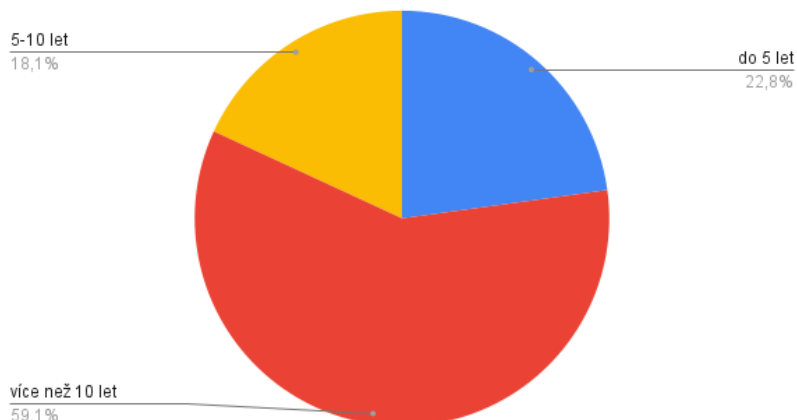

Otázka č. 2: Délka pedagogické praxe:

V další otázce jsem se zaměřila na délku pedagogické praxe pedagogických pracovníků. Střídavá péče je u nás ukládána od roku 1998 a z délky praxe učitelů zjistím, jak často se za dobu své praxe se střídavou péčí setkali.

Graf č. 7: Délka pedagogické praxe.

2. Délka pedagogické praxe

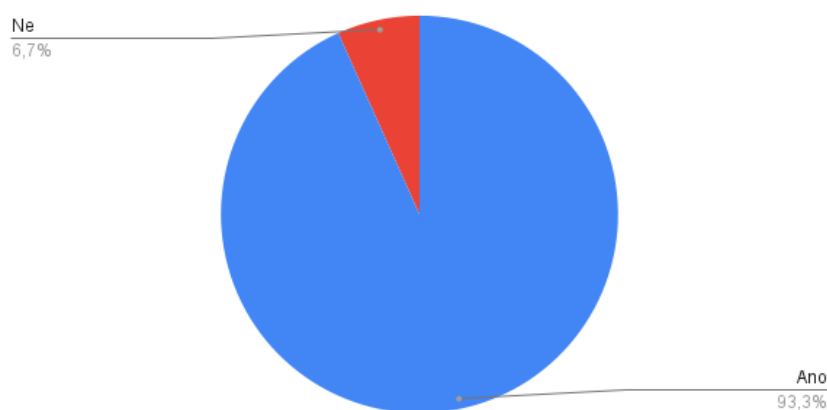

Otázka č. 3: Setkal/a jste/jsem se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?

Většina oslovených respondentů se setkala se střídavou péčí u dětí, a to v 93,3 %. Zbývající respondenti se nikdy nesetkali za dobu své praxe s dětmi, které byly svěřeny do střídavé péče. Pokud takto odpověděli, dotazníkové šetření pro ně skončilo, neboť další otázky navazovaly na zkušenosti s žáky ve střídavé péči a poznatky pedagogických pracovníků na chování a školní výsledky žáků, kteří byli ve střídavé péči.

Graf č. 8: Setkal/a jste/jsem se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?

4. Setkala jsem se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?

Otázka č. 4: Jaký je Váš názor na střídavou péči?

Z grafu jsem zjistila, že názor pedagogických pracovníků je spíše negativní a negativní. Někteří respondenti dotazníkového šetření se k dané otázce nedokázali vyjádřit,

resp. měli k ní neutrální postoj. Jen malé procento respondentů má dobré zkušenosti se střídavou péčí. Mohu se pouze domnívat, že v těchto případech rodiče chtěli, aby děti nepocítily spor mezi nimi a své děti těchto záležitostí tzv. „ušetřili“ nebo se také může jednat o děti, které tuto situaci využívají ve svůj prospěch.

Graf č. 9: Jaký je Váš názor na střídavou péči?

Otázka č. 5: Setkal/a jste se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?

Předchozí otázka zaměřená na délku praxe pedagogických pracovníků, poskytla informaci o většinovém zastoupení pedagogů s délkou praxí delší než 10 let - 59,4 %. Je tedy možné usuzovat, že se za tuto dobu se žákem ve střídavé péči setkali, což vyplývá z doplňujících otázek v dotazníkovém šetření.

93, 5 % respondentů má zkušenosti se střídavou péčí, což vyplývá i z faktu, že je střídavá péče v našem zákoně ukotvena od roku 1998. Od této doby se již pedagogičtí pracovníci setkali nejen s výlučnou péčí jednoho z rodičů, ale i společnou péčí, střídavou péčí nebo pěstounskou péčí které jsou ukotveny v zákoně č. 89/2012 Sb. – Občanského zákoníku.⁸⁵

Otázka č. 5: S kolika případy střídavé péče u žáků jste se setkal/a za dobu své praxe?

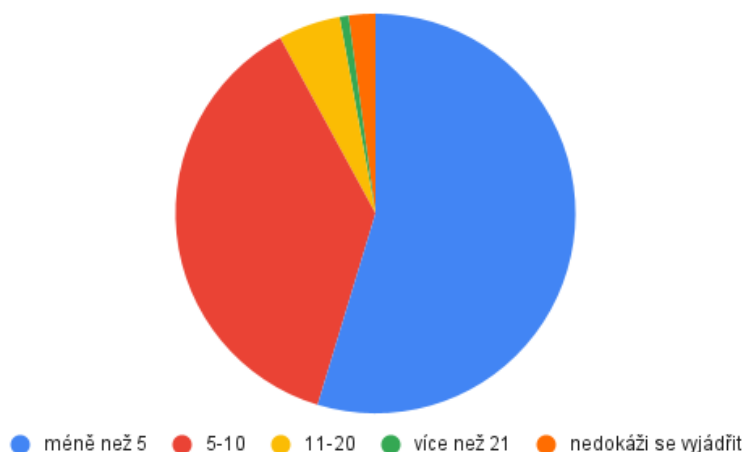
Otázka byla formou volných odpovědí, četnost odpovědí poté byla analyzována a shrnuta do základních početních skupin. Více jak polovina pedagogických pracovníků

⁸⁵ Zákon č. 89/2012 Sb.: Občanský zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89#f4581830> § 907 Rozvod manželství.

odpověděla, že se žáky ve střídavé péči setkala méně než pětkrát. Velmi četná odpověď byla na rozmezí 5-10 žáků ve střídavé péči. Velkou roli hrála délka praxe, kterou pedagogický pracovníci měli. S ohledem na skutečnost, že střídavá péče je ukládána častěji, což se odráží i na tom, že se častěji setkáváme s dětmi v této péči. Někteří pedagogičtí pracovníci s praxí více jak 10 let se s žáky ve střídavé péči setkávají běžně, a to v rozmezí 11-20 a více než 21. Velmi málo respondentů se k dané otázce nedokázalo vyjádřit.

Graf č. 10: S kolika případy střídavé péče u žáků jste se setkal(a) za dobu své praxe?

5. S kolika případy střídavé péče u žáků jste se setkal(a) za dobu své praxe?

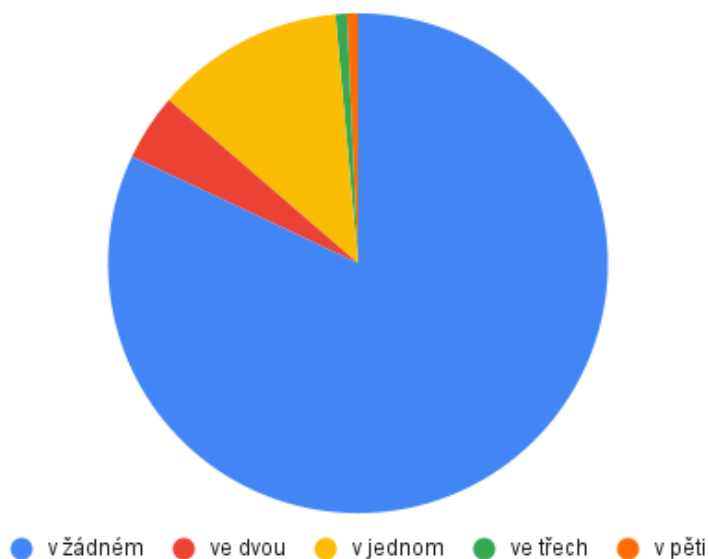

Otázka č. 6: V kolika případech žák navštěvoval 2 školy?

Otázka byla formou volných odpovědí, četnost odpovědí poté byla analyzována a shrnuta do základních početních skupin. Pedagogičtí pracovníci se vyjadřovali, v kolika případech žák navštěvoval 2 školy. Z dotazníkového šetření bylo zjištěno, že pedagogičtí pracovníci se setkali ve většině případů s tím, že žáci navštěvovali pouze jednu školu. Ve velmi malém procentu žáci navštěvovali dvě školy, a to ve dvou třech a pěti případech.

Graf č. 11: V kolika případech žák navštěvoval 2 školy?

6. V kolika případech žák navštěvoval 2 školy?

Otázka č. 7: Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči.

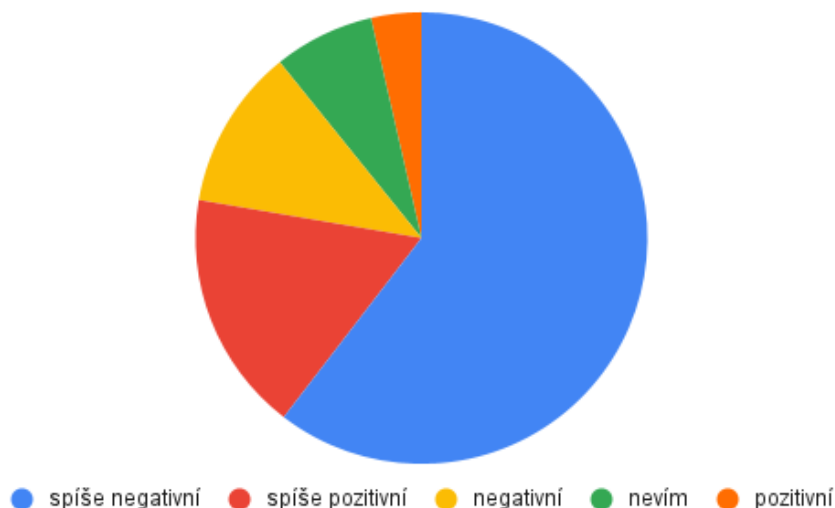
Pokud jde o otázku číslo 7, jaké má pedagogický pracovník zkušenosti se žáky ve střídavé péči, tato byla rozdělena do čtyř podotázek se specifikovanými odpověďmi (spíše negativně, negativně, neutrálně, pozitivně, spíše pozitivně).

V první podotázka zněla: Jaká je Vaše zkušenost se střídavou péčí u žáků na základní škole?

Z grafu jsem zjistila, že názor pedagogických pracovníků je přes polovinu spíše negativní a díl negativní zaujímal v grafu, také podstatnou část. Někteří respondenti dotazníkového šetření měli pozitivní zkušenosti se střídavou péčí, ale v poměru k spíše negativní a negativní se jedná jen o poměrnou část. Menší část respondentů se k dané otázce nedokázala vyjádřit. Nejmenší část oslovených pedagogických pracovníků měla pozitivní vztah ke střídavé péči.

Graf č. 12: Jaká je Vaše zkušenost se střídavou péčí u žáků na základní škole?

7. Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči [Jaká je Vaše zkušenost se střídavou péčí u žáků na základní škole?]

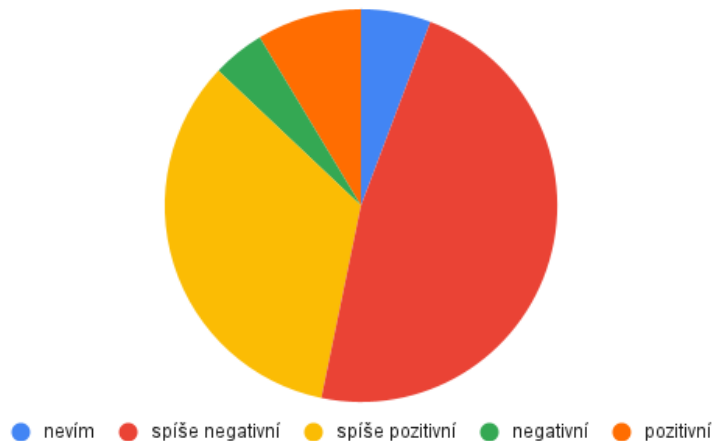

Podotázka: Jaká je Vaše zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou?

Opět kolem poloviny respondentů se vyjadřovalo k otázce zkušeností s komunikací a spoluprací se zákonnými zástupci a školou, který byl spíše negativní. Z grafu ovšem vyplývá, že jsou i spíše pozitivní odpovědi na zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou. Vše se odvíjí od komunikace mezi rodiči navzájem, rodičem a školou. Několik respondentů se opět nedokázalo vyjádřit k dané otázce. Dvě menší části se týkaly negativního a pozitivního postoje ke komunikaci mezi zákonnými zástupci a školou.

Graf č. 13: Jaká je Vaše zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou?

7. Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči [Jaká je Vaše zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou?]

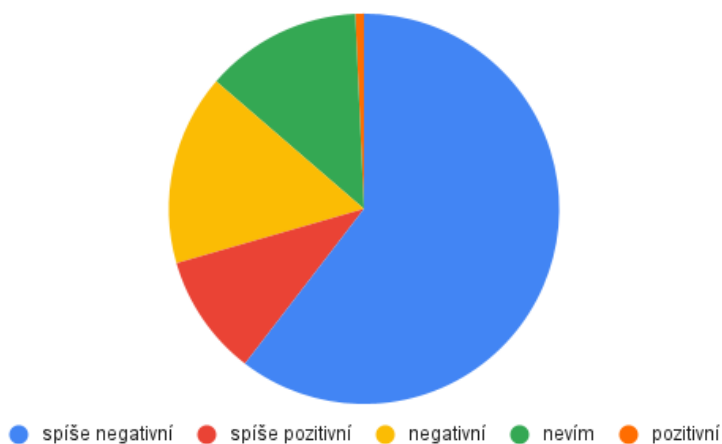

Podotázka: Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na chování žáka?

Pokud bych se zaměřila na respondenty spíše negativní a negativní dohromady, potom skoro tři čtvrtě pedagogických pracovníků uvedlo, že střídavá péče ovlivňuje chování žáků. Několik respondentů v zelené výšeči se k dané otázce nedokázalo vyjádřit. V grafu se asi jedna třetina respondentů přikládání k tomu, že střídavá péče má spíše pozitivní a pozitivní vliv na chování žáků ve střídavé péči.

Graf č. 14: Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na chování žáka?

7. Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči [Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na chování žáka?]

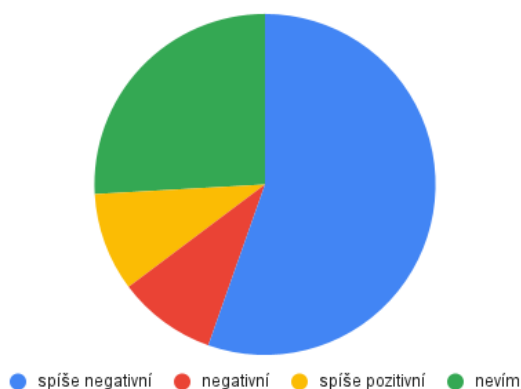

Podotázka: Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na prospěch žáka?

Pedagogičtí pracovní se vyjadřovali k prospěchu žáka ve střídavé péči. Opět se respondenti přikláněli k spíše negativní a negativní odpovědi. Jedna třetina respondentů se k dané otázce nedokázala vyjádřit. Malá část respondentů v červeně a oranžově výseči si myslelo, že střídavá péče má spíše pozitivní a pozitivní vliv na prospěch žáka ve střídavé péči.

Graf č. 15: Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na prospěch žáka?

7. Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči [Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na prospěch žáka?]

Otázka č. 8 Další zkušenosti se žáky ve střídavé péči.

Tato otázka byla otevřená a pedagogičtí pracovníci se vyjadřovali o jejich zkušenostech s žáky ve střídavé péči. Celkem se k této otázce vyjádřilo 82 respondentů. Z důvodu objektivnosti je zaměřeno nejprve na citace konkrétních případů a následně zobecnění získaných informací.

Ze všech respondentů, kteří se k této otázce vyjádřili, byly pouze tři pozitivní odpovědi.

Pozitivní názor dotazovaného respondenta:

„Střídavá péče má své plusy a minusy. U většiny žáků je poznat, že jsou velmi ovlivněni danou situací. Naštěstí mám ve třídě rodiče, kteří se velmi snaží, aby tato péče fungovala. Avšak stane se, že žák nemá učivo u jednoho rodiče, nepřinese něco, jelikož druhý rodič je

méně zodpovědný a nekouká se do bakaláře. Také je znát na chování žáků, kdy je žák tzv. divočejší a naopak klidnější dle toho, u které z rodičů se právě nachází. Věřím, že kdyby byla u žáků větší stabilita, prospěch a chování by bylo mnohem pozitivnější.“

Další zajímavý názor:

„Aktuálně učím dvě děti ve střídavé péči, v jednom případě rodiče spolupracují a vycházej spolu dobře a v druhém zcela naopak. Druhé dítě je emočně nevyrovnané, nespokojené, nešťastné, výbuchy vzteku, slovní útoky, vysmívání se a ponižování ostatních, neustálé diskuse s dospělými, neustálá potřeba pozornosti. Obě děti jsou inteligentní a mají přibližně stejný prospěch 2-3 dvojky ve 4. třídě.“

Z kladných odpovědí vyplynulo, že pokud se rodiče domluví a nedělají si naschvály, komunikují mezi sebou, je to vidět i na žákovi. Zastávají názor, že pokud dítě je ve střídavé péči, měli by rodiče žít v jednom městě, a to z toho důvodu, aby dítě neměnilo školní prostředí. Jistota jedné školy, spolužáků a pedagogických pracovníků.

V mnoha případech byly odpovědi spíše negativní.

Jeden z pedagogických pracovníků uvedl:

„Každý rodič jiné nároky na dítě, těmto dětem schází emoční kotva.“

Pro vysvětlení pan Milan Rykl píše: *„Emoční kotva je nevědomý nebo cíleně vytvářený proces, kde vytváří propojení mezi určitým vnějším podnětem (jako je hudba, slovo, vůně a jiné) a emočním stavem.“⁸⁶*

Zazněl zde i názor:

„Spíše rodiče by se měli střídat u dítěte, aby si uvědomili, co dítě prožívá.“

Mezi další názory jednoho z pedagogických pracovníků zaznělo:

„Děti, se kterými jsem měla možnost komunikovat, měli rozpolcené pocity, byly pořád na cestách. Pokud se rodiče domluví na střídavé péči, měli by mít rodiče pořízený byt, kde by děti byly nastálo a rodiče by se střídali, tak jak je to podmínkou např. v USA.“

Velmi zajímavý byl poznatek pedagogického pracovníka, který uvedl:

⁸⁶ Citace RYKL, Milan. *Co je Emoční kotva, k čemu slouží?* Online. Koučink - poradna pro každého. 2022. Dostupné z: <https://www.milanrykl.cz/l/emocni-kotva/>. [cit. 2024-03-31].

„V tomto školním roce jsem již ve třech případech svým žákům pomáhala hledat na přání rodičů dětského psychologa. Jelikož jsem i já krátce po rozvodu (5 měsíců), vidím, jak špatně zvládají střídavou péči moje děti (8,12 let). A to jsme s exmanželem zcela nekonfliktní, spolupracujeme, nehádáme se, fungujeme i nadále jako rodiče, např. jezdíme spolu i nadále na výlety. Přesto obě děti nyní čekají na 1. termín u psychologa.“

„Velmi složité jsou přechody, u jednoho dítěte, kdy: „nejhorší byly pátky před dny, kdy měl jít chlapec k otci. Nervozita, nesoustřednost ve škole, nepřiměřené reakce – strach, pláč. Otec se opravdu snažil, ale jiná „maminka“, byla více přísná, jiné prostředí. Kluk byl chudák, byl vždy úplně mimo.“

Další názor a poznatek pedagogického pracovníka:

„Ve většině případů sami děti uvádějí, že jim to nevyhovuje, ale že to odsouhlasily kvůli rodičům, aby nezklamaly ani jednoho z nich. Je to obrovský problém a já nechápu, jak mohou vycházet studie, že to dětem vyhovuje. Za svou 20letou praxi jsem potkala jeden případ, kdy to bylo v pohodě, ale to spíš byla společná péče a rodiče spolu vycházeli jako před rozvodem, i jezdili na dovolenou, a si samo volilo, jak dlouho chce kde být.“

Jiný pedagogický pracovník, který se setkal se situací dětí, které navštěvovaly dvě základní školy:

„Dítě špatně navazovalo vztahy a kontakty se spolužáky, mělo problémy zapamatovat si jejich jména. Měla jsem problém s výukou. Chtěla jsem jej vyučovat a pracovat s učebnicemi jeho kmenové školy, ale jeden s rodičů nedovolil, aby si je převážel ke druhému rodiči. Neshodla jsem se s jeho druhou paní učitelkou na hodnocení. Její hodnocení neodpovídalo dovednostem a vědomostem žáka, který nezvládal výstupy daného ročníku. Věřím, že zkušenost může být i jiná, pokud rodiče komunikují a snaží se dělat vše pro dobrý rozvoj dítěte, ale v mém případě to tak pozitivně neprobíhalo.“

„Ten chlapec, který chodí na dvě školy, naprosto rezignoval na život. Přežívá týden tam a týden u nás. Pomůcky nenosí, úkoly nevypracovává, je mu všechno jedno. Mluvit neumí, na logopedii s ním nikdo nechodí. Prospěch špatný, i když jsme s druhou paní učitelkou upravily osnovy a každé dva měsíce konzultujeme učivo. I přesto chlapec téměř propadá, ale protože to má těžké. Vedení přikázalo, aby měl na vysvědčení nejhorší známku 3. Kamarády má, ale zajímá ho jen, aby se s nimi mohl o přestávce honit. Jiný zájem o sport, kulturu či něco jiného nemá.“

Poznatky dalšího respondenta, který se vyjadřoval o střídavé péči dítěte navštěvující dvě základní školy:

„Špatné začlenění do kolektivu, jelikož se žáci vzdělávali podle ŠVP jiné školy a druhý rodič trval na splněních všech úkolů zadaných v kmenové škole. Děti byly ve výuce izolované, pracovaly s asistentkou a nemohly si naplno užívat naše aktivity. Těžko se smiřovaly s návštěvou naší (malé vesnické) školy a chtěly zpět do Prahy. Vše plynulo z neschopnosti rodičů domluvit se a odnesly to děti. V obou případech se jednalo o první třídu. Žák dvě školy v různých městech, střídavá péče po dvou týdnech. Přechody s pláčem po celou dobu. V jednom případě to otec vzdal po pololetí, v druhém po prvním roce. Nešťastní byli všichni.“

Z dotazníkového šetření vyplývá, že pro děti je samotný rozchod rodičů náročný. Děti ztrácí základní jistoty – domov, jsou často emočně nevyrovnané. Stěhování se s kufrem od mámy k tátovi je další psychickou zátěží v jejich životě a dokáže poznamenat dítě až do konce života. Většinou kladou rodiče rozdílné nároky na své děti či je používají jako manipulační nástroj.

Pedagogičtí pracovníci z pozice učitelů vidí jako největší problém komunikaci s rodiči, která bývá často komplikovaná, tzn. složitější orientace, s kterým z rodičů danou situaci řešit, omlouvání dítěte, nedodané omluvenky a jiné školní záležitosti. Třídní schůzky s oběma rodiči nebo s každým zvlášť.

Pedagogičtí pracovníci uváděli, že pokud jeden z rodičů má nastavená pravidla, dítě funguje většinou i ve škole. Druhý z rodičů, který je zastáncem volné výchovy, tak dítě často nemá potřebné věci, není připraveno na výuku a celkově je roztěkanější.

Pedagogové jsou zastánci toho, že opravdu záleží především na rodičích a jejich vztazích po rozvodu. Shodují se, že otcové neměli moc velký zájem o školní prospěch, pokud nebyl nějaký problém (výchovný, kázeňský či prospěch žáka). Mnohdy pedagog řešil komunikaci mezi žákem a rodičem či mezi rodiči. Všechny tyto aspekty se negativně projevují ve školním prostředí. V některých případech se musel výchovný poradce či vedení školy za pojit do komunikace mezi školou – rodič – žák. Z těchto důvodů docházelo k tomu, že škola sloužila jako prostředník mezi nimi.

Rodiče si nedostatečně předávají informace, často se tak děje u dětí, které mají kratší intervaly. Jedná se o intervaly, například dva dny a 3 dny a kratší. Z příkladu vyplývá,

že může docházet ke střídání dítěte během školního týdne, např. ve středu. V těchto případech bylo zjištěno, že dítě si často stěžovalo na nevolnost během vyučování – psychický stav dítěte byl velmi komplikovaný.

Učitelé na 1. stupni by střídavou péčí doporučili spíše pro starší děti, například při přechodu na 2. stupeň. Kde by se děti mohly vyjádřit (po konzultaci s dětským psychologem – zralost dítěte) k dané situaci a byl by brán ohled na jejich názor. V mladším věku jsou děti lehce ovlivnitelní postojem a chováním dospělého.

6.3 Shrnutí výzkumného šetření

Cílem mého výzkumného šetření bylo zjistit názor a zkušenosti pedagogických pracovníků na střídavou péči a možné dopady na chování a školní výsledky žáků.

Na základě dílní otázky: „*Jaké zkušenosti mají pedagogové se žáky ve střídavé péči na 1. stupni ZŠ?*“ bylo zjištěno, že pedagogičtí pracovníci mají ke střídavé péči spíše negativní postoj. Mnoho z nich se setkalo se špatným přístupem rodičů. Ze šetření se dá generalizovat, že žáci ve střídavé péči jsou na školu nepřipraveni. Mají problémy s chováním, jsou smutní, často zapomínají a mají nesystematickou domácí přípravu. Pedagogičtí pracovníci rovněž uváděli, že žáci, dokázali manipulovat s rodiči, měli chaos ve svých věcech, kdy část věcí měli u otce a část u matky. Většina dětí využívá situace k výmluvám, objevuje se z jejich strany lhavost. Pokud jsou rodiče rozhádaní, dělají si naschvály a nedostatky hází jeden na druhého. U jejich potomků se objevuje zmatečnost, jiné chování každý týden a případná únava. Každý rodič má jiné nároky na dítě.

Základním poznatkem dotazníkového šetření je: „že dítě najednou tápe – neví čím je“ a tím se nabourává jeho motorický a psychický vývoj.

Na základě další dílní otázky zaměřené na odpovědi soudů a soudců: „*Jaký je stav četnosti ukládání střídavé péče v posledních 5 letech?*“ bylo zjištěno, že statistických údajů jednotlivých soudů, že ukládání střídavé péče má vzestupnou tendenci. Je to z toho důvodu, že oba rodiče se chtějí podílet na výchově dítěte stejnou měrou. Rodiče někdy upřednostňují své zájmy a nevěnují se svým dětem tak, aby byly uspokojeny jejich přání a potřeby.

Soudce se pouze odkazuje na legislativní proces, který mu umožňuje ukládání střídavé péče a dále na nálezy Ústavního soudu. Pokud jde o samotné ukládání střídavé

péče je to vždy na dohodě mezi rodiči s tím, že se lze obrátit na pomocné instituce (dětský psycholog, OSPOD).

Dotazníkovým šetřením, jsme zjistili, že převažuje negativní postoje ke střídavé péči. Dítě ve většině případů zasáhne rozvod rodičů. Pokud se rodiče nejsou schopni dohodnout trpí nejčastěji jejich potomek.

Z výše uvedeného byla zodpovězena hlavní otázka: *„Jaké dopady má střídavá péče na chování a školní výsledky žáků s přihlédnutím k narůstající tendenci ukládání střídavé péče.“*

ZÁVĚR

V diplomová práce se věnovala vysvětlení pojmu střídavé péči, která je v současné době ukládána častěji. Na dané téma byla snaha získat, nashromáždit informace z odborné literatury a vlastních zkušeností autora. Byli využity i dostupné internetové zdroje, statistické údaje, rešersované články a normy, které poskytují užitečné informace k teoretické a praktické části. Střídavá péče je nejvíce rozšířena ve Skandinávských zemích a v České republice je ukotvena v právní normě od roku 1998 dle zákona č. 210/1998 Sb. Zákona o rodině. Cíle práce je podat pohled pedagogických pracovníků na danou situaci, kdy soudy ukládají střídavou péči na základě dohody mezi rodiči a jejího fungování v praxi.

V teoretická část práce jsem se zabývá vývojem dítěte v mladším školním věku, jejich potřebám, neboť téma diplomové práce je zaměřeno na žáky prvního stupně. V této kapitole jsou uvedeny změny v emocionálním a sociálním vývoji dítěte a z tohoto důvodu na tuto kapitolu navazuje socializace a sociální aspekty. Druhá kapitola je o rodině – charakteristice, typech a funkcích rodiny a samozřejmě vztahů rodičů a dětí, z kterých vyplývají další rodinné vztahy. Třetí kapitola se zaměřena na rozvod, právní opatření a porozvodové situace u dětí. Důležitou částí je čtvrtá kapitola střídavá péče a její legislativa. Na tuto kapitolu navazuje střídavá péče v ČR a zahraničí a další navazující podkapitoly vztahující se k tématu střídavé péči a vlivu na chování a prospěchu dětí.

Pro výzkumné šetření byla zvolena kvantitativní metoda pedagogického výzkumu. Tato metoda byla zvolena z důvodů zaměření práce na zjištění obecné situace této problematiky ve školském prostředí. Kvantitativní metody v tomto případě postihují větší množství dat a poskytují tak ucelenější a objektivnější náhled na danou situaci. Kolik respondentů bylo osloveno nelze zjistit, neboť dotazníkové šetření bylo zasíláno elektronicky na jednotlivé školy přes info systém a nelze zjistit, kolika pracovníkům dotazníkové šetření bylo doručeno.

Na začátku diplomové práce byla stanovena hlavní výzkumná otázka a tři dílčí otázky. Hlavní výzkumná otázka zněla: „*Jaké pohledy mají pedagogičtí pracovníci u žáků*

ve střídavé péči – jejich chování a školní výsledky s přihlédnutím k narůstající tendenci ukládání střídavé péče?“

Dílejší otázky byly specifikovány následovně:

Jaké zkušenosti mají pedagogové se žáky ve střídavé péči na 1. stupni ZŠ?

Jaký je stav četnosti ukládání střídavé péče v posledních 5 letech?

Jaká je běžná praxe intervalů při ukládání střídavé péče?

V návaznosti na teoretickou část bylo zpracováno dotazníkové šetření pedagogických pracovníků, statistických údajů soudů a dobrovolného dotazníkového šetření soudců opatrovnického oddělení, se zaměřením na Olomoucký a Moravskoslezský kraj. Z výše uvedeného byl zjištěn názor a zkušenosti pedagogických pracovníků se střídavou péčí na 1. stupni základní školy a možných dopadů na chování a školní výsledky žáků. Doplňujícími informacemi jsou statistické údaje získané z jednotlivých soudů Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Přínosné jsou rovněž poznatky a zkušenosti soudců opatrovnického oddělení.

Po komplexním vyhodnocení dotazníkového šetření pedagogických pracovníků bylo zjištěno, že z pedagogického hlediska je na ukládání střídavé péče nahlíženo spíše negativně, ale objevují se i v menší míře pozitivní názory. V dotazníkovém šetření se respondenti shodli, že ukládání střídavé péče by mělo být podmíněno dobrou komunikací mezi rodiči, rodiči a školou, aby byly vytvořeny dobré podmínky pro děti. Střídavá péče je dle jejich názoru o komunikaci mezi rodiči a případných kompromisech mezi nimi. Je velmi důležité, že v současné době jsou na školách psychologové a odborníci, kteří mohou u dětí, u kterých dochází ke změně v rodinných poměrech, poradit a pomoci těmto v těžkém životním období.

V několika případech dítě navštěvovalo dvě školy a bylo to náročné, jak pro rodiče, dítě, ale také pedagogické pracovníky. Jednotlivé školy by se měli dohodnout na jednotných pravidlech a objektivním posuzování výkonů ze strany žáka. Ve školských zařízeních nejsou jednotné učebnice, takže každá škola pracuje s jinými učebními pomůckami, a to může mít za důsledek zmatek u dítěte. Tento fakt by měl mít na paměti soud a nastavit jednotná pravidla, či by se měli nad tímto aspektem alespoň zamyslet, než povolí či nařídí střídavou péči.

Střídavá péče je v České republice ukládána častěji, což vyplývá i ze statistických údajů soudů Olomouckého a Moravskoslezského kraje. Ne vždy střídavá péče dopadne, tak jak by si rodiče či soud představovali a dochází k dalším změnám. Děti nemají jistoty, které jsou pro jejich další vývoj velmi důležité.

Střídavá péče je v současné době fenomén a je otázkou, zda jsou vždy naplněny potřeby a přání dítěte. Nejen dospělí při rozvodu zažívají složité situace, ale měl by brán ohled na jejich děti, kteří tento krok mnohdy nechápou, a sami tím prožívají složité životní zkušenosti, které si pak nesou dál do svého života.

„Vzhledem k prohloubení mých znalostí a setkávání se se střídavou péčí u žáků na 1. stupni jsem došla ke značnému profesnímu uvědomění, že nej mi dospělí, ale hlavně děti mnohdy prožívají složité životní zkušenosti. Jsem zodpovědnější v přístupu k žákům ve střídavé péči.“ slovo autora.

SEZNAM INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

STŘELEČ, Stanislav. *Kapitoly z rodinné výchovy*. Fortuna Libry, 1992. ISBN 80-85298-84-8.

Psychologie rodiny. Online. Psyché, 2023. ISBN SBN 978-80-247-4122-2. [cit. 2024-03-25].

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2001. Portál, 2021. ISBN ISBN 80-7178-559-8.

KREISLOVÁ, Gabriela. *Dotazníkové šetření*. Balakářská práce. Plzeň: Fakulta aplikovaných věd Katedra matematiky, 2008.

Úvod do sociologického výzkumu. Druhé upravené a rozšířené vydání. Vysoká škola finanční a správní, 2014. ISBN 978-80-7408-093-7.

ZAPLETAL, Bedřich. *Pojmy ze sociologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2003. ISBN 80-7042-290-4.

PAULÍK, Karel. *Základy vývojové psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2005. ISBN 80-7368-039-4.

TRÁVNÍČEK, Milan. *Střídavá péče*. Beckova edice právní instituty. V Praze: C.H. Beck, 2015. ISBN 978-80-7400-596-1.

ŠÍP STAŇKOVÁ, Zdeňka. *Děti jsou taky lidi: autentické příběhy, které vám budou povědomé: jak výchova a dětství formují naši dospělost*. [Praha]: Wild Cat Pictures in Motion, 2022. ISBN 978-80-11-01741-5.

MATOUŠEK, Oldřich. *Děti a rodiče v rozvodu: manuál pro zúčastněné profesionály a rodiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0968-3.

KRAUS, Blahoslav. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-2620643-9.

NOVÁK, Tomáš a PRŮCHOVÁ, Bohumila. *Předrozvodové a rozvodové poradenství*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1449-3.

BALLNIK, Peter. *Otcem i po rozvodu*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0150-2.

POUPĚTOVÁ, Šárka. *Netrapte se po rozvodu: [právní rozvod a psychorozvod, děti rozvedených rodičů, nový vztah, nová rodina]*. Psychologie pro každého. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2046-3.

NOVOTNÝ, Petr. *Nový občanský zákoník. Právo pro každého* (Grada). Praha: Grada, 2014. ISBN 978-80-247-5163-4.

TEYBER, Edward. *Děti a rozvod: [jak pomoci dětem vyrovnat se s rozvodem rodičů]*. Praha: Návrat domů, c2007. ISBN 978-80-7255-163-7.

ŠPAŇHELOVÁ, Ilona. *Dítě a rozvod rodičů*. Pro rodiče. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3181-0.

JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.

ŠMOLKA, Petr a MACH, Jan. *Manželská a rodinná trápení*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-448-9.

HAHN, Britta. *Ale já chci tohle, mami: nenásilná komunikace pro rodiče*. Praha: Portál, 2018. ISBN 978-80-262-1298-0.

PAULÍK, Karel. *Nárys obecné psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-283-1.

MATOUŠEK, Oldřich a PAZLAROVÁ, Hana. *Podpora rodiny: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0697-2.

PONCET-BONISSOL, Yvonne. *Psychický nátlak v rodině*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0153-3.

NOVÁK, Tomáš. *Střídavá péče o dítě: zájem dítěte především*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0342-1.

MOŽNÝ, Ivo. *Česká společnost: nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-624-1.

MOŽNÝ, Ivo. *Moderní rodina: (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok, 1990. ISBN 80-7029-018-8.

MOŽNÝ, Ivo. *Sociologie rodiny. Základy sociologie*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-75-3.

SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0217-2.

SEKERA, Julius. *Teze ze sociální psychologie*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2003. ISBN 80-7042-251-3.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-x.

Rozvod: příběhy smutku a naděje. [Česko]: Stridavka.cz, c2011. ISBN 978-80-260-4142-9.

PRŮCHA, Jan. *Dětská řeč a komunikace: poznatky vývojové psycholingvistiky*. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3181-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie*. 2012. Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

ŠENKÝŘ, Martin. *Formy péče o dítě - výlučná, společná nebo střídavá?* Online. <https://www.msadvokat.cz/clanky/>. 2021. Dostupné z: <https://www.msadvokat.cz/l/formy-pece-o-dite-vylucna-stridava-nebo-spolecna/>. [cit. 2024-03-27].

FUČÍK, Petr. *Výzkum střídavé péče*. Online. MAGNI, Milan (ed.). <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. 2022. Dostupné z: <https://evs.fss.muni.cz/stridava>. [cit. 2024-03-26].

RVP ZV - Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Online. www.edu.cz. 2022. Dostupné z: <https://www.edu.cz/rvp-ramcove-vzdelavaci-programy/ramcove-vzdelavacici-program-pro-zakladni-vzdelavani-rvp-zv/#rvp-zs-2023>. [cit. 2024-03-26].

Nový občanský zákoník 89/2012 Sb.: aktuální úplné znění od ... včetně vyznačených změn od .. Praha: Verlag Dashöfer, [2012]-.

PEŠTÁLOVÁ, Lenka. *Školský zákon: zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání : stav k 1.1.2010*. 2., přeprac. vyd. Třinec: RESK, 2010. ISBN 978-80-904324-1-3.

WOLF, Jiří. *Vliv rodiny na rozvoj osobnosti člověka*. Online. Rodiče a jejich děti. Dostupné z: <https://www.rodice-a-deti.cz/vliv-rodiny-na-rozvoj-osobnosti-cloveka>. [cit. 2024-03-26].

RYKL, Milan. Co je Emoční kotva, k čemu slouží? Online. Koučink - poradna pro každého. 2022. Dostupné z: <https://www.milanrykl.cz/l/emocni-kotva/>. [cit. 2024-03-31].

HEIDEROVÁ, Hana. Potřeby dítěte. Online. Intime.upol.cz. 2020. Dostupné z: <https://intime.upol.cz/wp-content/uploads/2020/11/prezentace-pece-o-dite.pdf>. [cit. 2024-04-01]

Zákon č. 1/1993 Sb.: Ústavní zákon. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1993-1#hlava4> čl. 91 Soudy

Zákon č. 6/2002 Sb.: Zákon o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů. In: *Zákony pro lidi* [online]. Praha: © AION CS, 2010–2021. Dostupné také z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-6#cast1>

Přehled soudů. Online. Justice.cz. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/soudy>. [cit. 2024-04-12].

Agendy a rejstříky okresních soudů. Online. Justice.cz. 2024. Dostupné z: <https://justice.cz/web/msp/statisticke-udaje-z-oblasti-justice/-/clanek/seznam-rejstriku-soudu>. [cit. 2024-04-12].

Soudní řízení o úpravu péče o děti v České republice. Online. Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí. Copyright © 2024 ÚMPOD. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/soudni-rizeni-o-upravu-pece>. [cit. 2024-04-14].

SEZNAM ZKRATEK

OSPOD – odbor sociální právní ochrany dětí

PMS – probační a mediační služba

RVP ZV – rámcový vzdělávací program pro základní školy

ÚS – Ústavní soud

OS – okresní soud

ČR – Česká republika

ZŠ – základní škola

Sb. – sbírky

tzn. – to znamená

např. - například

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Bc. Petra Vedrová
Katedra nebo ústav:	Katedra psychologie a patopsychologie
Vedoucí práce:	PhDr. Irena Plevová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2024
Název závěrečné práce:	Žáci ve střídavé péči na 1. stupni základní školy
Název závěrečné práce v angličtině:	Pupils in share custody in primary school
Anotace práce:	Rozvod nebo rozchod partnerů je velký zásah do života rodičů i dětí. Následná péče o děti je v mnoha případech vyhrocena emocemi rodičů. Střídavá péče je jedním ze způsobů, jak se mohou oba rodiče podílet na výchově dětí. Cílem mého výzkumného šetření je zjistit názor a zkušenosti pedagogických pracovníků ohledně střídavé péče a možných dopadů na chování a školní výsledky žáků. Doplnujícím cílem je podpořit zhodnocení dat zpracováním statistických údajů četnosti ukládání střídavé péče v posledních pěti letech.
Klíčová slova:	rodina, rozvod, střídavá péče, žáci 1. stupně, chování, školní výsledky žáků
Anotace práce v angličtině	The divorce or separation of partners is a major intervention in the lives of parents and children. The subsequent care of the children is in many cases exacerbated by the parents' emotions. Shared custody is one way in which both parents can be involved in the upbringing of the children. The aim of my research investigation is to find out the opinion and experiences of educational staff regarding alternate care and the possible effects on the behaviour and school performance of pupils. A complementary aim is to support the data evaluation by compiling statistical data on the frequency of the imposition of alternating care over the last five years.
Klíčová slova v angličtině	family, divorce, share custody, primary school, behaviour, school results of pupils
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník: střídavá péče soudci Příloha č. 2 – Dotazník: střídavá péče u žáků na 1. stupni ZŠ
Rozsah práce:	75 stran
Jazyk práce:	český

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Uložené střídavé péče na jednotlivých soudech v letech 2019 - 2023	44
Graf č. 2: Střídavá péče v letech 2019–2023	44
Graf č. 3: Délka vaší soudní praxe	45
Graf č. 4: Při stanovení střídavé péče v posledních 5 letech, jste stanovil(a) intervaly (přibližný počet případů v %).....	47
Graf č. 5: Řešení školní docházky u žáka ve střídavé péči (přibližný počet případů v %)	47
Graf č. 6: Jste učitelka na 1. nebo 2. stupni.	49
Graf č. 7: Délka pedagogické praxe.	50
Graf č. 8: Setkal/a jste/jsem se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?	50
Graf č. 9: Jaký je Váš názor na střídavou péči?	51
Graf č. 10: S kolika případy střídavé péče u žáků jste se setkal(a) za dobu své praxe?..	52
Graf č. 11: V kolika případech žák navštěvoval 2 školy?	53
Graf č. 12: Jaká je Vaše zkušenost se střídavou péčí u žáků na základní škole?.....	54
Graf č. 13: Jaká je Vaše zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou?	55
Graf č. 14: Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na chování žáka?.....	55
Graf č. 15: Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na prospěch žáka?	56

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Dotazník: střídává péče soudci

Příloha č. 2: Dotazník: střídává péče u žáků na 1. stupni ZŠ

Příloha č. 1: Dotazník: střídavá péče soudci

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Palackého v Olomouci – pedagogická fakulta. Ráda bych požádala o pomoc při vyplnění dotazníku k mé diplomové práci na téma: Střídavá péče na ZŠ. Uvedené údaje nelze zjistit ze statistických údajů.

Předem děkuji za poskytnuté informace potřebné k vypracování mé diplomové práce.

<https://forms.gle/Wo8s1imkmkyDsDpT7>

1. Délka Vaší soudní praxe na opatrovnické oddělení:
 - do 5 let
 - 5-10 let
 - více než 10 let

2. Při stanovení střídavé péče v posledních 5 letech jste stanovil(a) interval (přibližný počet případů v %):
 - 1 týden u matky a 1 týden u otce
 - 1 měsíc u matky a 1 měsíc u otce
 - ½ roku u matky a ½ roku u otce
 - jiné intervaly (volná odpověď) _____

3. Řešení školní docházky u žáka ve střídavé péči (přibližný počet případů v %):
 - dítě navštěvovalo jednu školu _____
 - dítě navštěvovalo dvě školy _____

4. Případné poznatky soudců k střídavé péči, pokud chtějí uvést (volná odpověď):

Příloha č. 2: Dotazník: střídavá péče u žáků na 1. stupni ZŠ

Dobrý den,

jsem studentkou Univerzity Palackého v Olomouci – pedagogická fakulta. Ráda bych požádala o vyplnění anonymního dotazníku, který je součástí mé diplomové práce na téma: Střídavé péče u žáků na 1. stupni ZŠ.

Předem děkuji za poskytnuté informace potřebné k vypracování mé diplomové práce.

<https://forms.gle/tmqjGkeX63p2uQNu9>

1. Jste učitel/ka na
 - 1.stupni ZŠ
 - 2.stupni ZŠ

1. Délka pedagogické praxe
 - do 5 let
 - 5-10 let
 - více jak 10 let

2. Jaký je Váš názor na střídavou péči?
 - pozitivní
 - spíše pozitivní
 - neutrální
 - spíše negativní
 - negativní

3. Setkala jste se za dobu své praxe se žákem ve střídavé péči?
 - ano
 - ne (dotazník pro tyto respondenty ukončen)

5. Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči? (volná odpověď)

6. V kolika případech žák navštěvoval 2 školy? (volná odpověď)

7. Vaše zkušenosti se žákem ve střídavé péči (podotázky):
 - a. Jaká je Vaše zkušenost se střídavou péčí u žáků na základní škole?
 - pozitivní
 - spíše pozitivní
 - neutrální
 - spíše negativní
 - negativní

 - b. Jaká je Vaše zkušenost s komunikací a spoluprací zákonných zástupců se školou?
 - pozitivní
 - spíše pozitivní
 - neutrální

- spíše negativní
- negativní
- c. Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na chování žáka?
 - pozitivní
 - spíše pozitivní
 - neutrální
 - spíše negativní
 - negativní
- d. Jaký má dle Vašich zkušeností vliv střídavá péče na prospěch žáka?
 - pozitivní
 - spíše pozitivní
 - neutrální
 - spíše negativní
 - negativní

8. Další zkušenosti se žáky ve střídavé péči: (volná odpověď)